

Р 49 Лп II 663/1.1

2793

m

BRITISH MUSEUM
NATURAL HISTORY

Н. С. Намеченов убогаду

Драгомире зарь се тако
Завтра светши испуњава?

Рис. II 663/1.1

ОСВЕТА И СУДБИНА

ИЛИ

ДРАГОМИРЪ

ЖУПАНЪ ТРЕБИНЬСКІЙ.

ОДЪ

ЕВСТАТІЯ МИХАЙЛОВИЧА

А ПО ДРУГОЙ ПУТЬ

ПРЕПЕЧАТАО

ЄРЕМІЯ ОБРАД. КАРАЧИЧЪ.

ЧАСТЬ ПРВА.

У БЕОГРАДУ
У ШТАМПАРИИ НИКОЛЕ СТЕФАНОВИЧА
1865.

Mem. of 319780

ПРЕДГОВОРЪ.

Кадъ е после тавне ноћи успаваности любка зора благословене просвете роду човечіємъ заплавила, видели су люди, да изъ недостатка зрелогъ разуђеня, изъ нагле ярости, и глупе суровости а найвыше изъ несавршеногъ познанства света сваки данъ у погрешке и пороке падаю, и да одтудъ сва зла проистичу; видели су, да е общегъ благополучія ради нужно погрешке те поправляти, и гди-ков недостатке подпунявати; да страсти човечіе, коима су многи подложни, утолявати, и свирѣпа срдца тирана умекшавати треба: аль како? и на кои начинъ? то е онай синій каменъ быо, кои се изъ дубльине морске безъ великогъ труда, и опасности самогъ живота извадити неда.

Злобномъ човеку казати да е злобанъ, а гордельивомъ гордость пребацыти, и тако іѣ саветовати, да се тога оставе, не само што ползовало небы; него іоштъ раѣа мрзость, неприятельство, и води за собомъ саму освету. Пороке дакле людма у очи казивати, и истину голу нагу свету представляти, ніе пробитачно, но што выше шкодливо и убитачно. Нико неѣе погрешку свою явно да призна, свакій жели предъ светомъ добаръ. и одъ найманѣгъ порока чистъ быти, и самый онай злодѣй, кои збогъ злочинства свогъ осуђенъ у гвозденима ланцыма смръть очекуе, жели свету невиность свою показати, премда врло добро зна, како му е яко душа и савестъ окаляна.

Дуго и дотле су люди о начину и способу томъ размишлявали, како бы се истина безъ сваке особ-

не увреде казивати, и пороцы се людма предъ очи тако представляти могли, да ѿ се сваки гнусити мора? — докъ Божествена мудрость роду човеческомъ поезію найлешимъ цвећемъ накићену съ неба на землю послала ніе. Ню су люди врло любезно примили, съ нѣомъ се радо забавляли, и одъ нѣ се поучавали. Она е истину у найлеше одежде обукла, и сладкимъ речма украшену у палате найсвирепіи тирана послала, кои су ю подъ тућимъ именовъ любезно поздравляли признавали ю, и нѣнымъ советима ползовали се. Она е прехвалну добродетель добримъ примерима и благимъ наставленяма тако мудро описати умела, да су и найгори заблућеницы къ себи долазили, чувство любви, и чувство сажаленя у себи осећали, бѣднима на помоћ притицали, и тако лаганимъ и непримѣтнимъ стопама къ добродѣтели обраћали се. Поезія е дакле она стара мудрица, и воспитателница рода човеческогъ была, коя е пороке людске и свету добродѣтель у стиховима, песмама, причама, баснама и приповедкама најживіимъ бояма описивала, светъ явно на добро наставляла, и лепимъ речма ласкаюћи, просвећавала га.

Ову превелику ползу поетски сачиненя видећи Немцы, Енглези, Французи, и остали народи Европе, кои данасъ на највишемъ степену просвете стоје, нису престаяли, нити и данъ данашній престаю, дѣла поетска подъ разнимъ видомъ и именима више и выше писати, и съ нѣима воспитаніе народнѣ усавршавати

Неправедно дакле гдикои гордельивоумни на сачиненя поетска вичу, и съ некимъ презренѣмъ у руке узимаю, као да е то све за нѣову превысоку мудрость мало, незнаюћи: да е поезія оно неизмеримо море, кое све реке у себе прима, пакъ съ едне стране чрезъ подземне поточиће најбистріе

намъ источнике производи; а съ друге чрезъ испаренія у облаке претвараюћи се, благодатну кишу на землю спушта, и цело естество оживлява.

Истина, да се налази и такви стихова, таквы театралны, и романтички кнѣига! кое су безъ пристойности, и безъ сваке моралне намере писане, кое и заслужую презиране быти; алъ ако и таквы има, нѣ право нити е паметно на све у обште викати, и само ели театрално или романтичко сачиненѣ, таки поносито презирати га. Ерѣ како у овой струки, тако и у свима наукама има добри, а има и развратни кнѣига. Кудѣ ће опасни и развратни одѣ гдикои подѣ видомѣ, ил' правіе рећи, подѣ наличіемѣ филозофскогѣ сочиненія издати? кое су најлюћій отровѣ за свакогѣ и старогѣ, а камоли младогѣ човека; пакѣ зато опетѣ, нико се неће поштенімѣ срдцемѣ усудити на свето мудролюбіе устремити се, и презирати га. И међѣ најчистімѣ житомѣ, куколя се наићи може! —

Но я овде о овимѣ неразумнимѣ списаніяма неговоримѣ; него разумевамѣ она поетска сочиненія, коя насѣ по најлепшимѣ цвећемѣ посутимѣ ливадама воде, увеселябаю насѣ и умиляваю намѣ се своимѣ пріятностима зато, да намѣ удесномѣ приликомѣ съ добримѣ примеромѣ мудре савете и исцѣлителна наставленя дати могу, коя намѣ духѣ и срдце облагорођаваю, уче насѣ добродѣтелнимѣ быти, и собраћу нашу любити; коя насѣ савѣтую, како се човекѣ у различнимѣ обстоятелствама овогѣ света владати мора, ако величествено то име „Човекѣ“ съ достоиншћу носити жели. —

Овакова сачиненія судіо самѣ, да су и нами тако нужна, као што су Немцыма, Французима и осталимѣ најпресвештенімѣ народима нужна была, нужна и данасѣ есу. Овомѣ само дакле намѣромѣ и я прво мое дѣлце писао, — овимѣ самѣ

се и садъ, колико ми є могуће было, трудію, могъ Драгомира списати, и славномъ роду момъ посветити га, когъ са свакомъ учтивосћу Вами Высокопочитовани Читатели и Читательнице препоручуемъ, молећи, да бы малый но усрдный трудъ овай мой ономъ любавлю у премила обятія Ваша пріймили, коіомъ самъ га искреношћу я писао, и садъ га Вами предаемъ. Добра воля и намѣра моя извиниће ме, ако обштой жельи и небудемъ подпуно удовлетворію; а благоволенѣ Ваше ако ми поклоните, учиниће ме найсрећніимъ, коемъ особито препоручуюћи се, остаемъ са свакимъ почитаніемъ

У Великомъ Бечкереку
месеца Марта 1832.

Доброжелатель

Сачинитель.

Радостанъ е освануо целомъ граду Пожаревцу рођеня данъ младогъ Драгомира, кои му е двадесетъ четврту навршио годину, и съ сѣиношћу своіомъ пуновластно притяжанъ добара по смрти отчиной оставлѣни му принео.

Старцы, кое су сребрне украшавале власи, веселимъ лицемъ и радостнимъ срдцемъ хитили су младомъ нашемъ Драгомиру съ искреномъ любви поданичкомъ торжественый му данъ овай поздравити, и себе са сыновима и унуцыма своима милости нѣговой, и оной любви препоручити, коіомъ е отаць нѣговъ съ нѣима владао и управляо.

Момцы и девойке исплетенимъ одъ мирисногъ цвећа венцыма китили су по двору свако оно мѣстанце, гди бы се младый Сретѣхъ радо задржавао а невина дечица одъ старіи свои упућена, посипала су по ходнику, по комъ бы благодѣтель нѣовъ изъ двора излазіо, свакояко китнясто цвеће, и при веселомъ послу овомъ певала су умилнимъ гласомъ слѣдуюћу песмицу за торжественый данъ овай сачинѣну:

* * *

Румень цвѣтакъ знакъ радости,
Белый, знакъ невинности,
Права любовь, чисто срдце
Весело ти приноси.

* * *

Плаво цвеће постоянство
Духа твогъ показуе,
О любви твоіой къ нама
Са свимъ насъ уверава.

* * *

А што зеленъ милый листакъ
 Свакій цвѣтъ украшава,
 То надежду превелику
 У срѣдце намъ улива.

* * *

Да ћемо мы съ тобомъ срећно
 И весело живити;
 Ты ћешъ наша подпор', радость,
 И утѣха сва быти.

Савъ е градъ одъ найманѣгъ до найвећегъ у радости и веселю пливао. Свештенство е съ великимъ торжествомъ, но при томъ са свакимъ благоговѣнствомъ и страхопочитанѣмъ божествену Литургию служило, при којој су сви єдинодушно за благополучіе и дуги животъ младогъ Сретића свѣблагомъ отцу небесномъ усрдне молитве воздавали, и данъ овај, као данъ найвећегъ празника торжествовали.

По свршеној божијој служби сва господа са свештенствомъ на средъ града изиђу, гди на уведѣнѣ Драгомирово у добра одрећена судейска лица предъ многобройнимъ народомъ прогласе га за пуновластногъ притяжателя Пожаревца, и свию околны места къ породицы Сретићевой принадлежећи. Радостни поданицы, кои су подъ добродѣтелнимъ отцемъ нѣговимъ мирно и благополучно живили, сладкомъ надеждомъ подкрепљѣни, да ће и Драгомирово добродѣтелно срѣдце надъ њима благимъ начиномъ, и любавлю отеческомъ господствовати, веселимъ гласомъ повичу: „Да Богъ живи нашегъ доброгъ Драгомира, и свако му благо овогъ света даруе.“ Средствомъ дѣйства овогъ ступи нашъ младый Сретићъ съ пуномъ влашћу у добра своя.

Докъ се ово у граду свршавало, столови по целомъ двору Сретићевомъ съ различнымъ вкуснимъ елима и пійћемъ до излиштва поставлѣни буду, кои се не дуго за тимъ съ многобройнимъ гостима испуне. Поредъ овы свирке и певаня, и после обѣда слѣдуюће игре, веселѣ торжественогъ дана овогъ толико увеличаю, да е свакій живый рећи могао: „Сва су се земна веселя у благополучномъ дому Драгомировомъ сакупила, и цело блаженство овога света срећна душа нѣгова са свакомъ сладошћу ужива.“

Но о! — нѣ све оно, што се сїя, злато; нѣ свакій онай, кои се у очима света срећанъ види, благополучанъ. Право благополучїе састои се у правомъ спокойству душе и срдца. —

Колико се целый Пожаревацъ са свима околнимъ местама дану овомъ торжественомъ радовао, што имъ е благодѣтелна рука Сретићева опетъ управителька постала: толико га се бѣдний Драгомиръ страшио и грозїо; еръ му е часъ онай, кои га е опоменуо, да му се двадесетъ четврта навршила година, часъ смућеня и горке жалости быо. По двору су свирке и радостне песме свакогъ увеселявале, а тугомъ обтерећено е срце нѣгово унутрашњи немиръ и жалость горку осећало.

„О суетна славо людска!“ рекне у себи Драгомиръ, видећи превелику радость гостию свои „како толикій народъ спольнимъ видомъ твоимъ заслеплявашъ, и све о момъ коначномъ благополучїю уверавашъ. Сви садъ мене за истино срећногъ овогъ света држе, а незнаю, съ каквима се страовитимъ и найдубљи жалости людски душа моя бори, и како се грозногъ утопленя нѣовогъ страши. — Света добродѣтели! заръ у првомъ цветѹ младости мое тебе да погазимъ, и завѣтъ отцу момъ учинѣнъ съ нарушенїемъ твоимъ да испунимъ? — Не

Драгомире! не. — Ништа човека къ испуненю онога, што е добродѣтели противно, обвезати неможе. Зашт' да я у невиной крви руке мое умивамъ? — зашт' да душу мою грехомъ неопростимимъ обтереѣвамъ, и чистой до данасъ савѣсти моіой миръ и сладкій покой вѣчно одузимамъ?“ —

Овако е говорио Драгомиръ последній потомакъ породице Сретиѣеве. Узрокъ смутнѣ и неспокойства нѣговогъ быо е слѣдуюћій:

Тешимиръ деда Драгомировъ, Жупанъ Требиньскій, притяжавао е у Херцеговини долной выше места, коима е као глава добара варошь Требинь *) была; одъ кое не далеко на едномъ брегу величествено сазиданъ замакъ служаше за обиталиште благородной породицы Сретиѣевой. Са свима сусѣдима живіо е у любви и пріятельству, сви су га почитовали, и као найглавнѣгъ господара уважавали. Аль зависть, зміинѣ породѣ, коіой е среѣа брата и пріятеля свогъ трнѣ у очима, благополучно станѣ Тешимирово нѣ могла дуго сносити; ерѣ е Блажиѣ саревнитель нѣговъ, кои е одъ южне стране недалеко свой замакъ имао, свакояко узрокъ тражіо, како бы се са Сретиѣима завадіо, и славу Тешимирову умаліо.

Найболю къ томъ прилику еданпутѣ дода му граница села свогъ, кое е онѣ продужити хтео, улазећи у добро сусѣда свогъ Сретиѣа. Ово насилно присваянѣ, и одъ тудѣ слѣдуюће распре и несагласія у толико су ова два сусѣда огорчила, да сучесто еданѣ на другогъ са слугама и поданицыма устаяли, и съ пролиѣемъ много невине крви свакояко тражили, како бы се еданѣ другомъ осветити могао. У тако меѣусобной битки едной Блажиѣе-

*) Неки пишу и говоре Требинѣ, неки Требиня, а у старымъ песмама пева се Требинь.

ви буду побѣдители, замакъ Сретићевъ и сва добра освое, и дедъ Драгомировъ одъ саме руке Блажићеве као жертва расвре и непријателства падне, а остали у бѣгству спасенѣ тражећи, у Србию пређу, и у Пожаревацъ преселе се.

Смртъ Тешимилова тражила е съ ненаситимомъ жельомъ отровну освету у толико, да е оставши у животу Милорадъ сынъ нѣговъ, убицу отца свогъ собственомъ рукомъ грозной смрти предао, и іоштъ къ томе при концу живота свогъ, младогъ Драгомира сына единца, кои е онда у двадесетъ ступао годину, последњимъ речма са страшномъ заклетвомъ обвезао, да оногъ дана, когъ му се двадесетъ четврта наврши година, са слугама путъ у Херцеговину предузме, и донде се съ целимъ дальимъ потомствомъ непримири, докъ све Блажићеве неискорени, и замакъ дедова свои, као рођено добро, неповрати.

Завѣтъ дакле овай, коимъ се младый нашъ Сретићъ издушећемъ отцу свомъ съ призиванѣмъ за сведока и осветника самогъ Бога заверіо, да ће желю и налогъ отчинѣ свето испунити, причинявао е невеселость и тугу добромъ срдцу нѣговомъ; онъ му е сву радость и веселѣ нарушавао, и на место среће најнесрећниимъ га творіо. Добродѣтелна душа нѣгова здравимъ разумомъ обдарена, познавала е предобро, да паклена злоба и нерасудность старіи на нѣга, и невине потомке Блажићеве относитесе неможе. Шта су криви унуцы и прауныцы, што су предцы нѣови у злу и ненависти живили? Аль при свемъ томъ сеѣанѣ страшне оне заклетве, съ коіомъ се умирућемъ отцу свомъ високо завѣтовао, да ће сва наложена му свето испунити, великій е немиръ души нѣговой задавало, и на испуненѣ га завѣта свогъ преморавало.

Међу тимъ вече настане, вечера изнесе се, и веселѣ умножи се. Свирке и песме на ново почну по двору разлегати се, и необычно радошћу разиграна срдца добри гостію явно засведочаваху, како є свєблагій Богъ на высокій степенъ блаженства човека поцео, и само средствомъ овогъ трудовъ тѣла способногъ учинію, неисказану неку радость чувствовати; а кадъ тѣло пра' ове землѣ, толике сладости удостоява се, колико є выше душа по себи самой много веће, и онакове сласти и радости уживати способна, кое мы овога света ни поняти неможемо! —

По одлазку многобройнихъ гостію свои, кое є благонаравный Драгомиръ са свакимъ доброхотствомъ и учтивошћу примію и угостію, кадъ є тавна ноћ сва суштества земна у наручя своя примила, и силомъ тишине свако око успавати хтела; іоштъ се неспокойный Драгомиръ съ ненаклономъ судьбомъ своіомъ дуго борію, хоће ли завѣтъ свой испунити, или добродѣтели слѣдуюћи, съ Блажићевима миръ учинити, и съ нѣима у сладкой любви животъ свой проводити? —

Усамлѣнъ седећи, и часъ на одну, часъ на другу страну мыслій свои скланяюћи се, наипосле добродѣтели побѣђенъ рекне: „Завѣтъ добродѣтели противанъ испунити, значи обећано зло учинити, и како Божіимъ, тако и людскимъ законима, подъ видомъ нѣовогъ испунения, нѣима управ' напротивъ ићи. Зато света сенко! родителя могъ, коя садъ у блаженомъ покою почивашъ, дозволи и мени на овомъ краткомъ земномъ свету у сладкомъ спокойству и миру живити, и разрѣши сына твогъ одъ неправедногъ завѣштаня; извини ме, и опрости единцу твоємъ, што ти се речма овима одричемъ оно испунити, што є превелика любовь сыновня одъ неразсудне младости мое измамила.“ —

Текъ што Драгомиръ речи ове изговори, врата се собня отворе, и лице едно у покровъ белый уві-
ено, стане на средъ себе, пакъ тихимъ, но при томъ
крупнимъ гласомъ рекне: „Драгомире! заръ се тако
завѣтъ светый испуњава?“ — По овимъ речма ба-
цы му на столъ писмо, изиђе изъ себе, и Драго-
мира у дивномъ чуду збунѣногъ остави.

Появомъ овимъ устрашенъ дуго е као окаме-
нѣнъ на столицы седіо; стра' е тако быо душомъ
нѣговомъ обладао, да ни самъ о себи знао ніе, гди
е и како е. По дугомъ овомъ удивленю, кадъ му
се чувства мало поврате, и срчана жила куцанѣ
своє умалявати почне, устане, и привиѣеню свомъ
неописано чудећи се, садъ пакъ здравимъ разумомъ
подкреплѣнъ, све то за неко преживо дѣйство силе
уображеня држећи, почне се свлачити, да уморено
тѣло свое покою ноћномъ преда.

Но о! како се тргне, кадъ на столу свомъ пи-
смо смотри, кое у стра'у ономъ, кадъ му е бачено
было, ни видіо ніе. Узме га и отвори, а кадъ опази,
да е црвенимъ словима написано, пакъ іоштъ къ
тому на веће чудо рукописъ отца свогъ позна, у
неописаномъ удивленю и смутњи повыче: „Боже
мой! каква су ово дѣйства? — ели могуће, да ми
се отаць мой, кои већъ више година у земљи ле-
жи, садъ изненада измртвы' явіо, и писмо ово соб-
ственомъ рукомъ написано, донео? — Очи ми за-
поведаю веровати, а разумъ за неко само приви-
ѣенѣ и превару држати?“ — По овимъ речма узме
писмо, и у нѣму слѣдуюћа читати почне:

„Сыне мой!“

„Неспокойство душе твое, кое те е целый да-
нашній данъ мучило, и непрестано къ томъ скла-
няло, да свето завѣтованѣ оно, кое си ми при раз-

лученю момъ отъ тѣла земногъ съ призиванѣмъ за сведока самога Бога испунити обѣѣао, погазишъ, — и убиѣцама рода нашегъ оно, што у власти твоіой нигда быти неможе, неправедно опростишъ, подигло ме е изъ блаженогъ мртвы покоя, да тѣло мое у виду само на себе узмемъ, и тебе одъ убиѣточне намѣре твоє отвратимъ; ерь знай, да ако завѣтъ завѣштанный ми нарушишъ, и обеѣанѣ твоє у испуненѣ недоведешъ, нигда мира на овой земљи одъ мене и духа деда твогъ имати неѣнешъ; горести, жалости, и коначна зла и беде душу ѣе твою непрестано обузымати, и као што те е до данасъ свако добро, тако ѣе те одъ садъ, ако заклетву твою погазишъ, свако зло земногъ овогъ живота посѣѣавати.“

„Да савѣтованѣ твоє пакъ не само порочно нѣе, него да е таково, кое ѣе те на свету добродѣтель наставити, и ако се по отеческомъ савѣту момъ узвладашъ, да ѣешъ съ испуненѣмъ нѣговымъ са свимъ благополучанѣ быти, о томъ те я отеческомъ моіомъ любавлю и искреношѣу уверавамъ, о коіой надамъ се, да сумняти неѣнешъ; ерь си ты единаць, и до данасъ мезимаць целе наше породице, одъ тебе дакле вѣчно угашенѣ, одъ тебе и процвѣтанѣ нѣно завьси. — Зато несумняй ни мало о истини речій овы мои, него слѣдуй савѣту момъ, иди у Херцеговину, и обиѣи предѣле оне, кое су ти предцы твои крвлю заслужили, а садъ зликовци и убиѣце притяжаваю. Кадъ одешъ у замакъ, посѣѣти гробъ отца могъ, а твогъ деда Тешимира, кои е у капелицы едной, на средъ замка сазыдатой, саранѣнѣ. Ту ѣешъ далѣ наставленѣ къ среѣи твоіой чути, по коємъ свето да се владашъ.“

„При свемъ томъ пакъ іоштъ те опоминѣмъ, да у поступцыма твоима предосторожанѣ будешъ; дворови наши, кои су негда дика и украшенѣ це-

логъ предѣла были, у којима е свакій добродѣтеланъ заштиту налазио, данасъ су обиталиште и заклонъ зликоваца постали. Зато самъ у замакъ неступай, него, кадъ у Требинь дођешъ, умножи силе твоје; еръ е путъ у нѣга съ великимъ опасностима саюженъ. Алъ при свемъ томъ, немой се нимало одъ предохранителногъ совѣта могъ ужасавати, и юнаштво оно, којимъ су ти се праотцы твои у свой Срби и Херцеговини одликовали, изъ дрзновенногъ срца твогъ губити; еръ љу я свагда съ тобомъ бити, и крѣпость мишицы твојой давати.“

„Јоштъ ти и то явљамъ, кое ље те мыслимъ о благомъ намѣреню момъ и добродѣтелномъ предузећу твоомъ са свимъ уверити, да те вапао и плачъ едне невине душе зове, која већъ выше дана у замку нашемъ отъ злотвора некогъ ухваћена и затворена лежи, очекивајући само одъ тебе избавленѣ. Пази дакле, да се незакаснишъ, и несрећной души оной доцканъ на помоћъ недођешъ. У осталомъ да лѣ наставленѣ примићешъ, као што самъ ти казао, на гробу деда твогъ комъ слѣдуй, ако у место највећегъ благополучя вѣчно несрећанъ бити нежелешъ. Ово ти е крвлю ономъ, која и у твоимъ жељама тече, писао

Духъ отца твогъ,
Милорадъ Светићъ.

Кадъ ово Драгомиръ наравно съ великимъ удивленѣмъ прочита, силомъ здравогъ разума ободренъ рекне: „Духъ отца могъ изъ места вѣчногъ покоя къ мени заиста дошао нѣ, да ова дѣйства, која ми се ванприродна виде, самномъ чини; тайна дакле ова мора бити неко искушенѣ, или као што ми писмо явля, наставленѣ къ добродѣтели. А будући да се у предохранителнымъ савѣтыма тайника

могъ выше искренности него преваре показує, и путь мой на избавленѣ едне невино страдающе душе клони, поредѣ тогѣ завѣштанѣ оцу учинѣно позываме отета добра породице наше одѣ неправедны притяжателя повратити, то хоѣу писму овомѣ слѣдовати, и путь у Херцеговину предузети.

По овимѣ речма устане, пробуди слуге свое, одѣ кои дванайстѣ найвернии и найхрабрии избере, заповеди имѣ, да се добро наружаю, конѣ оседлаю, и што брже могу, за путь са свимѣ спремлѣни буду. Кои, кадѣ по заповести нѣговой све сврше, яве му, да су готови, и само нѣгову заповестѣ очекую.

Меѣу тымѣ дозове Драгомирѣ старца Велимира, кои е іоштѣ за живота отчиногѣ надзиратель добара быо, и преда му пуномоѣіє, да до повратка нѣговогѣ пуновластно съ Пожаревцемѣ и околнимѣ местима управля; и препоручуюѣи верности нѣговой управу рекне му: „Важно неко дѣло, кое о лаганя нетрпи, позыва ме у Херцеговину одлазити, зато пріими ово опуномоѣенѣ одѣ мене, сазови су тра служителѣ мое, и покажи имѣ, да ти мест мене сваку часть и послушность, кое су мени дужни, одаю. О путу момѣ никомѣ неказуй ништа само надгледай све добро, а я ѣу знати твою верность, ако ме Богѣ у животу дома врати, наградити.“ Старый Велимирѣ пріими са свакомѣ благодарношѣу дато му пуномоѣіє, испрати га, и благосыляюѣи му путь, остане забринуть за нѣимѣ глядаюѣи, а Драгомирѣ са своимѣ момцыма путь у Херцеговину предузме.

„Ако ме Богѣ у животу дома врати“ рече мой Господинѣ, помысли старацѣ овай, размышляваюѣи, шта бы то быти могло, да се онѣ у полноѣи одѣ куѣе на тако дальній путь упусти, никомѣ ништа неявляюѣи, и іоштѣ мени налажуѣи, да никомѣ на

лу
св
—
іоі
ди
мо
то
вѣ
кс
од
ст
не
св
тв
ст

ні
те
мо
са
ск
кс
ед
це
це
ис
ид
те
и
ст
є
ра
чу

да
ди

речице о путу нѣговомъ не кажемъ. Найболѣ нїе; аль шта е незнамъ. Но было шта ће быти, Богъ доброгъ човека неупушта, и ако му се башъ судбина мало и ненаклонѣна укаже, зато опетъ добаръ свршетакъ предузеће нѣгово неувелимъ венцемъ краси, и показуе, да добродѣтель свашта побѣђуе, и заслужену награду свагда придобїа. — Драгомиръ е добра душа; правда и добро нѣгово на свакомъ ће га месту одъ зла чувати.“ Съ овимъ речма врати се у дворъ, и часъ добро, часъ зло о свомъ господину мислећи, до саме зоре ока затворити нїе могао.

Сва су суштества земна при одласку Драгомировомъ дубоко почивала, и себе сладкимъ полуноћнимъ покоємъ питала. Месецъ, кои се у последѣмъ четврту величествено указиваше, съ неизброєнимъ мноштвомъ блистаюћисе звездица обсіявао е рабимъ своимъ зрацыма кругъ овай земный, и показывао е путницима нашимъ желѣный путь у Херцеговину.

Мирно и благополучно путовали су Пожаревчани наши преко целе Србїе, и трећїй данъ предъ вече на границу Херцеговачку дођу. — Величина Брегова са свїю страна вѣчнымъ покривены шумама, преко кои су прелазити морали, предѣли непознати, вече наступаюће, и неизвѣстность пута усугуби имъ кораке, надаюћи се за ранїе ма до коегъ села доћи, гди бы мирно ноћъ провести могли. Аль текъ што преко раскршѣа єдногъ пређу, и десный путь узму, пастыръ некїй, кои е у гори овой на страни стадо коза пасао, изъ гласа повыче: „Станте, станте юнацы! и у колико му речи разумели небы, мане на нњи рукомъ, означуюћи имъ, да га пречекаю. „Не идите путемъ тымъ“ рекне преближуюћисе младићъ овай „пре три дана одвалила се велика одъ брега стѣна, и путь е заронила, тудъ

се садъ иѣи неможе, а место е и онако врло опасно, могли би сви главе погубити. Съ овимъ речма покаже имъ на лево едну узану стазу травомъ и шиблѣмъ обрасту. „Ово е“ продужи беседу свою непознатыи пастыръ овай „старый путь, коимъ су путницы ишли, докъ іоштъ овай садъ заронѣный просеченъ нѣе быо, пакъ ево дошло е оцетъ време, да се нѣга држати морамо. Истина, да е мало далѣ, аль то ништа не чини, болѣ безопасно и цео данъ. нежели са стра'омъ еданъ сатъ путовати.“ Драгомиръ захвали му, што е тако добаръ быо, те имъ е путь показао, извади еданъ сребриъ новацъ, и за знакъ благодарности поклони му, пакъ по реченой стази путь свой продужи.

Кадъ е веѣъ сунце последнѣ зраке дана оногъ на предѣлъ овай сплуштало, и са златны колы свои за высоке планине заилазити почело, путницы наши безъ известногъ пута, шумомъ неизмерномъ са свію страна обколѣни, ништа осимъ неба и землѣ, и на нъой одъ Адамовогъ постанка израсли грмова видити нису могли. Стаза по коіой су путовали, све имъ выше и выше испредъ очію исчезаваше, и боѣи се, да и ню у сумраку вечернѣмъ са свимъ неизгубе, кадъ у едну долину доѣу, по коіой се са свію страна умилно жубореѣи поточиѣи разливаху, намере ту докъ се сунце не роди остати:

Драгомиръ заповеди дрва скупити, ватру наложити. и кадъ іѣе незгода пута тако нанела, при нѣной светлости што имаю, вечерати, на докъ момцы конѣ одседлаю, и за вечеру се спреме, узме собомъ свогъ Страшимира, и поѣе къ брегу едномъ, на комъ пріятна нека поляна, красоту дивлѣмъ овомъ шумскомъ предѣлу причиняваюѣа виѣаше се.

Страшимиръ е быо найвернѣи слуга Драгомировъ, а при томъ не само у Пожаревцу, него и у целой околинѣ найвеѣи юнакъ. Величина нѣгова,

коіомъ е све у предѣлу ономъ живеће люде прева-
зилазіо, къ тому широке груди, крутость руку, и
тврдосталность целогъ тѣла, засведочавала су, да е
естество у нѣму потомство Херкулово задржати
хтело. — Црне велике очи съ дугачкимъ трепави-
цама, и надъ нѣима широке обрве — погледъ пре-
сецаюћи и громовити гласъ нѣговъ свакомъ су стра-
и трепеть задавала. — Юнаштво и честность нѣгова
преноруче га Драгомиру, а права верность, и ретка
искренность учине га господину свомъ у толико ваз-
любѣна, да га е свуда са собомъ водіо, и одъ свію
други момака одликовао.

Съ овимъ дакле Стратимиромъ удали се ма-
ло Драгомиръ одъ свои сапутника, и пенюћи се
на поменути поляномъ украшенный брегъ, опази, ко-
лико е іоштъ крозъ сутонъ вечерній видити могао,
на страни у долу истога тога брега, стѣне неке,
зидине и развалине одъ древности травомъ већъ
обрасле. Предмети ови, съ коима се душа нѣгова
често весма радо занимаше, увере га садъ изъ но-
ва, да е све на овомъ свету променама подложно,
и да ништа подъ сунцемъ постоянно бити неможе.
„И самъ синій камень“ рекне у себи, „време у-
ништава, а ты Драгомире! иштешъ одъ трулогъ
тѣла людскога постоянство? — Не, не — само
душа високога добра тога удостоявасе; у комъ
тѣлу она сама влада, ту се по мало постоянства
наћи може. Алъ су данасъ похсте людске душомъ
обвлададе, она у тѣлесной гавници затворена лежи,
свака е добродѣтель погажена, а зла се све выше
и выше међу людма увлаче у узвишаваю.“

Съ овимъ речма окрене се хитро одъ виђены
развалина, и огорченъ умствованѣмъ своимъ, вра-
ти се къ момцыма. Но текъ што се съ брега си-
лазити почне, гласъ са стране яви му се говорећи:
„Стаза те ова Драгомире! къ добродѣтели води,

иди у опустошене дворове оне, и избави невино страдајуће душе одъ свирѣпогъ робства.“ Удивлѣнный Драгомиръ осврне се, саслуша речи непознатогъ гласа, и пође къ страни оной, одъ кудъ є звукъ долазіо, да види ко є? аль тама ноћна покриє потайника тогъ, и по узалудномъ истраживаню врати се къ своимъ момцыма, никомъ ништа неявляюћи.

Кадъ є већь поноћь превалила была, и слабо-сіяюћи мѣсець одъ истока на плаветный сводъ неба пеняти почео, пробуди се млади Сретићъ одъ лакогъ свогъ сна, благодари Богу, што му є мирно ноћь ту провести дозволю, препоручуюћи се свеблаготію милости нѣговой, и крепко молећи се, да му и предстоєћій данъ благослови. Пробуди момке свое, и пође по ючерашной стази управо къ вышереченымъ развалинама, кое слаба светлостъ мѣсеца по мало обсіяваше, и страховито нѣино положенѣ очима путника наши представляше. Кадъ до самы тій зыдина дођу, виде, да место ово са свію страна стѣнама непроходнымъ обграђено, у кое само она єдина стаза крозь улазакъ некій вођаше, но кои не само тврдомъ капіомъ, него іоштъ къ тому подигнутомъ ћупріомъ затворенъ бѣше.

Обстоятельства и предмети ови покажу му, да є то заиста древный какавъ замакъ, но да у нѣмъ тко и обитава. Незнаюћи єли већь у Херцеговину ступіо, или є гора та іоштъ у Србіи, помысли, да неће како годъ то быти место намѣреня нѣговогъ, замакъ праотаца свои. По расуђиваню нѣговомъ имао бы іоштъ єданъ читавъ данъ до Требиня ићи, кою бы варошъ баръ съ холмића оногъ, съ когъ є юче овай затворъ видіо, смотрити могао; но по описываню нѣговомъ, све му се тврдо чинило, да є градићъ овай заиста тврдиня и обиталиште дедова свои. Шта є, да є, рекне наипосле обићи га нећу,

негъ идемъ унутра, да видимъ шта у нѣму има, и ко обитава. Аль никако згоде кудъ и како унутра?

Страшимиръ и сви прочи момцы тражили су свакояко начинъ у градиѣ уѣи, но све силе човеческе узалудне су были; ерь са три стране стѣне стрмено одсечене, а съ четврте тврдый високо подигнутый зыдъ забранываше свакомъ живомъ унутра ступити, осимъ само улазкомъ онымъ, кой грдна капя съ подигнутомъ гвозденомъ ѣуприомъ затворенъ држаше. Видеѣи Драгомиръ, да путемъ тымъ затворенымъ човеку ніе могуѣе у градъ уѣи, узме неколико момака собомъ и поѣе на другу страну путь тражити, а Страшимиръ съ осталима іоштъ среѣу кушаше силомъ мишица свои ѣуприю одъ зыда одвалити, и путь себи отворити.

„Бадава се мучишь Юначе!“ рекне му стараць некій „тымъ путемъ у затворъ Блажиѣевъ уѣи.“ Страшимиръ погледи га зачуѣенимъ погледомъ, кои бы означавао: а одъ кудъ тай у средъ пугте горе ове? и крупнимъ гласомъ своимъ запыта га: „Да коимъ Старино! кажи намъ, да се толико немучимо.“

„Свакій путь къ добродѣтели водеѣи тежакъ е“ рекне пустыньикъ овай, „нуждно е дакле мало и промучити се, докъ до добра доѣемо. Само чисто, постоянно, и трпѣливо срдце може преко тешко проходны стаза добродѣтелій путовати, и венаць трудова свои заслужити; аль худа и страшлива душа, коя право величество добродѣтели непознае, удалява се одъ нѣ, и у злочинство упада. — А гди ти е Драгомиръ, твой господинъ Страшимире?“

Ово ніе человекъ, рекне тайно у себи удивлѣни Страшимиръ; одъ кудъ онъ мое, одъ кудъ Господина могъ име зна? при овимъ мыслима мане главомъ, и каже му, да е на ону другу страну оти-

шао, да гледи, был' гдигодъ какавъ улазакъ нашао, коимъ бы могли у градъ ући.

„Добро чини, и на болъ иде,“ одговори старецъ. „Само му веранъ буди, и у свему послушанъ, као што си до данасъ быо. Непуштай га безъ тебе самогъ ићи, ил' те онъ хтео, ил' не хтео собомъ повести, ты иди за нѣмъ, и чувай га; ерѣ е путъ нѣговъ съ опасностима саюженъ. Садъ ходи овамо, да ти покажемъ ходникъ, коимъ ћешъ моћи безъ муке у градъ ући.“ Съ овимъ речма узме га за руку, и одведе мало у шуму, покажему еданъ камеъ и рекне: „Дигни овай каменъ юначе! и иди путемъ тымъ. Чини добро, и свагда се опомени овы речій мои: Што люди невиде, ил' неће да виде, то Богъ гледи, и по заслугама, или награђуе или казни; а што нѣгово правосуђе доцнѣ долази, то све већомъ силомъ иде.“ —

Велика каменита плоча лежаше травомъ обраста, кою едва бы петъ людій одъ землѣ кренути могли, алъ Страшимиръ ничѣ не тражећи помоћи, самъ Херхуловомъ снагомъ каменъ извали, и види заиста степене, кои у подземный некій лагумъ воде. Уђе по нѣма унутра, и на велику радость опази изъ далека мало светлости, коя му засведочи, да в место ово проходно. Желећи предводителю свомъ благодарити, и одъ нѣга разумети шта е у томъ граду, изиђе изъ ходника на полѣ, окрене се на едну и на другу страну, алъ старца нигди никамо. —

Садъ бы се нашъ Страшимиръ главомъ заклетти могао, да то нѣ человекъ быо; ерѣ га ни долазећетъ ни одлазећегъ видіо нѣ. Нѣгово чудно одѣло, нѣговъ особити разговоръ, нѣгово знанѣ и висока мудрость, као што Страшимиръ самъ расуђиваше, довольно доказую, да е то духъ быо, а по речма свогъ духа проводителя заверіо бы се, да одъ злы духова нѣ; ерѣ такови о Богу неговоре,

и на добро ненаставляю, као овај. При томъ іошъ обрадуе се, што му є ону дубоку тайну одкрыо, коя є свима, а найвише нѣму на срдцу лежала, и узнемиравала га; шта нѣговъ Господинъ ради, кудъ и на шта иде, и шта ће на последку быти?

Онъ є са свимъ задоволянъ быо съ извѣстїемъ тымъ, да Драгомиръ добро чини, и на болъ иде, заключуюћи, да и самъ то исто ради. Колико є радо са своимъ Господиномъ до данасъ ишао, толико є двапутъ радїе одъ садъ съ нѣиме бывао. Ту се заветує Драгомира нигда сама неоставляти; не-го свагда ил' тайно ил' явно око нѣга налазити се. Съ овимъ заветованїемъ дозове дружество свое, кое є кодъ града оставїо, докъ му є стараць путь показывао каже имъ да одъ данасъ све на болъ иду, да є многе тайне одъ оногъ чудногъ Пустыньика, кои човекъ нїє, разумео; ободри їй и обрадує своимъ приповѣданїемъ, пакъ двоицу кодъ камена, а друге на край шуме остави, да то место чуваю, по комъ уреѣеню пунъ радости, самъ отрчи узъ брегъ да свогъ Господина тражи, и яви му чудо нечувено.

Кадъ Драгомиръ и прочи момцы Страшимира трчеѣа виде, уплашесе, никаквомъ добру ненадаюћи се. Истрче предъ нѣга да брже чую шта є? Алъ кадъ имъ овај каже, да є некїй стараць изъ неба дошао, когъ онъ нигда очима видїо нїє, да є нѣгово и господиново име погодїо, чудно коешта говорио, и путь му у градъ показао, сви се удиве речма нѣговымъ, и нису се могли довольно Страшимира наслушати; іоштъ имъ се никадъ тако паметанъ видїо нїє; два бы га дана непрестано слушали о чудесномъ овомъ старцу приповѣдати. Ободраваше їй при томъ, да господина само слушаю и верни му буду, пакъ да ће имъ свима добро быти; еръ на болъ иду.

Ово нашъ Страшимиръ клетвомъ потврђаваше позываюћи се и на друге момке, кои каменъ чуваю, да имъ се испредъ очію неизгуби. Драгомиръ се текъ кадкадъ осмеяваше, и кадъ скоротеча и приповѣдникъ овай, све што е имао, искаже, рекне му: „Та ніе изъ неба Страшимире! него вальда е изъ горе тай твой духовникъ быо.“ Аль овай се животомъ своимъ завераваше, да то ніе човекъ быо, да му ни одѣло као у други людій ніе, а камоли нѣгово знанѣ, и нѣговъ разговоръ, одъ кога едва му е само десету разумети могао; а све вели; нико одъ людій докучити неможе. Найвеће е доказателство имао у томъ да човекъ ніе, што га нико живый видіо ніе одъ кудъ и како е дошао — пи кудъ и како е отишао? — По овомъ доказываню сви му осимъ Драгомира за право даду, да тай стараць заиста ніе човекъ быо него друго какво створенѣ.

Овако е све еднако Страшимиръ чудовиште свое описывао, докъ до камена и ходника подземногъ недођу. Ту оставлѣна стража засведочи Страшимирову повѣсть, и нико се выше одъ момака сумняо ніе о истини речій нѣговы, само се іоштѣ вайкаше, што свогъ старца за какве тайне пытао ніе, кои бы му, вели, све до найманѣгъ открыо; аль тако е, рекне, кадъ човекъ до найболѣгъ чегъ дође, онда неуме да прилику употреби. —

Драгомиръ видећи степене и ходникъ заповеди ватру укресати, и свећу, кою е свагда на путъ полазећи собомъ носіо, запалити, превеже ю на еданѣ штапѣ, и да момку едномъ, да напредъ съ горећомъ свећомъ иде. „Та ніе Господине! тако велика помрчина“ рекну овы „мы смо доста путій и по већемъ мраку ишли, и нисмо никадъ свеће потребовали.“ Драгомиръ имъ садъ каже, да то нечини светлости ради, него зато; да искуси, имали у ходнику томъ

животна воздука ; ерѣ се обычно места подземна, коя дуго затворена стоє, напуне воздухомъ убиточнымъ , у комъ ништа живити неможе , животинѣ одма падну и удавесе , а ватра угасисе. Да небы дакле у таково зло упали , нужно є са свеѣномъ напредѣ иѣи, коя показыва, имали онде, кудѣ же-лимо ходити, воздука животногъ ил' нема. Ако се свеѣа угаси, одма треба натрагъ, одѣ кудѣ смо дошли бегати, да насѣ убиточный онай воздухъ неугуши; ерѣ гди свеѣа неможе горети, ту ни човекъ живити неможе.

По овомъ толкованю спусте се низѣ степене доле, и са свеѣномъ лагано путуюѣи, доѣу безѣ сваке опасности до други степеня, по коима се пошну и у градѣ уѣу. Три древна зданія была су сва украшеня овогъ замка , одѣ кои два порушена пусте зидине и развалине очима имѣ представляху; само едно одѣ запада у целости обдржано подклонѣ обитательима своима даваше, одѣ кое стране одма при долазку нѣовомъ звека оружія и буна нека дигнесе, и наше Пожаревчане сасвимѣ увери, да су иѣ обитатели овогъ запуштеногъ градиѣа усмотрили, и справляюсе противѣ нѣи воевати. Драгомирѣ опомене све свое, да храбри буду, и по заповести нѣговой владаюсе. „Тко овде живи“ рекне „видиѣемо. Мы на нѣи ударати неѣемо; а ако они на насѣ нападну, браниѣемосе. Сѣ добрима ѣе, ако су такови, и добра речѣ целу войну свршити а са злыма оружіє и воля Божія распру ѣе окончати.“ Алѣ іоштѣ ове речи Драгомирѣ ни изговоріо ніє , изѣ двора стреле на нѣи лѣтити почну, кое су єдва подигнутымѣ штитовима одбіяти могли. Видеѣисе у овой опасности заповеди Драгомирѣ у гомилу скупитисе , штитове надѣ главомѣ саюзити , и подѣ тымѣ покровомѣ у дворѣ улазити. На враты дво-

ра дочекаю ій грађани, коима предводитель грдна нека людина баше.

„Станте люди Божіи!“ повишне Драгомиръ „мы недолазимо као неприятельи, да еданъ другогъ убіамо; но само да видимо, шта и кога овде има.“

„Натрагъ несрећници!“ загрми предводитель „ако желите главе изнети, мы пріятея немамо; еръ су нама сви люди, а мы свима неприятельи.“ Съ овымъ речма полети на Драгомира да га убіе, но овай претећи му ударъ одъ себе вешто одбіе, и іоштъ къ тому рани га.

„Та ніе ми нико живъ исподъ руке утекао“ загрли аждая ова, и потрчи по други путь на нѣга, да га уништи аль га Драгомиръ и садъ срећно дочека, мачъ му изъ руке избіе, и рекне: „Немысли суровый човече! дасе я намрштеногъ лица и грдобе твое боимъ; доста самъ се ужасны облака нагледао, како ій малый ветрићъ растера; пакъ после опеть сунце сія.“

„Страшимиръ нечекаюћи, да се Господинъ нѣговъ дуже са зликовцемъ тымъ бори, но разярень удари на предводителя, силомъ крепке мишице свое чудовиште то обери, и поредъ нѣга іоштъ двоицу смртно рани. Садъ сви грађани нападну на наше Пожаревчане; звека мачева, ударцы буздована, и выка, коя се по праздномъ градићу овомъ разлегала, учине страховито позориште. На Страшимира кои се одъ свои мало на предъ удаліо быо, наваде осморица; да му дугъ за убіеногъ Предводителя нѣовогъ наплате; аль сила и снага у едномъ тѣлу скуплѣна двогубу крепость имаюћи, одъ овы двоицу умртви, и другима смрћу грозити почне, кои одъ нѣга побѣђени къ осталомъ дружеству свомъ съ Драгомиромъ и слугама нѣговимъ борећемъ се прибегну. Видећи нашъ младый Сретићъ и ове, да су на помоћъ къ неприятельима дошли,

„крепко юнацы!“ повыче „недаймосе живи разбойникомъ у руке.“ Съ коимъ речма утрчи међу противнике, и не мало обрадуесе кадъ поредъ себе свогъ верногъ и храброгъ Страшимира опази, како страшно око себе неприятель мачомъ своимъ обараше, и нѣга противъ свакогъ смртоносногъ удара болъ него самогъ себе чувале.

По краткой битки Пожаревчани буду побѣдители, и „Милость — милость“ повычу выше гладова, при комъ изреченю, десеторица оружїе положе, на землю клекне, и подигнутимъ рукама милость молећи, себе предаду, шесторица пакъ у беганю спасенѣ почну тражити. Сви садъ по заповести Драгомировой одъ битке престану, само іоштъ ненаситимый Страшмиръ бѣгунце юрећи, при ходнику, коимъ су изъ града побећи хтели, стигне ій, и едногъ убіе.

„Стани Страшмире!“ повикне Драгомиръ „ни самъ я овамо дошао, да люде убїямъ, нити самъ ти власть дао, да ты свирѣпство твоє овде показуешъ.“

„Опростите ми Господине!“ почне се овай извинявати „онай несрећникъ, кои є садъ пао, све ми є непрестано о глави ишао, и єдва самъ се могао противъ нѣговогъ гроженя доста чувати и бранити, а никако ми руке пасти нїе могао, да му се крвномъ намѣреню нѣговомъ осветимъ, пакъ самъ му садъ дугъ наплатіо.“

Овде му Драгомиръ прекине беседу, и рекне: „Доста смо се били, и бранећи себе, неколико несрећника поубїяли; алъ мое нїе было то намѣренѣ, обстоятелства тако су собомъ донела.“ Съ овимъ речма окрене се къ клечећимъ, заповеди имъ устати, и запыта ій, зашто су безъ узрока на нѣга ударили, кадъ имъ є одма съ почетка явіо, да нїе као неприятель у градъ ушао?

Младићъ еданъ, кои се осимъ свію други раз-
ликоваше, отговори му са свакомъ учтивошћу: „На-
дежда Господине! ослобођеня преварила насъ є, а
претня смрти преморала насъ є то чинити.“

„Я те неразумемъ момче!“ рекне Драгомиръ
„изяснисе болъ.“

„Мы смо робови“ одговори овай „и моралисмо
оно чинити, што намъ є заповеђено было; при ва-
шемъ долазку у градъ, настойникъ нашъ, кога є
онай юнакъ, (показываюћи на Страшимира) сређно
убіо, боєћи се, да васъ са своимъ момцыма побъ-
дити неће моћи, дигне у двору буну, уђе у нашу
тамницу и обећа намъ, да ће насъ ако му верни
будемо, и неприятелъ побъдимо, све отпустити, и
изъ робства ослободити, претећи намъ смрћу, ако
му се клетвомъ незаверимо верни быти, и сложно
на васъ ударити. Изъ овогъ дакле лако разумети
можете господине! зашто смо на васъ ударали.“

„По речма предводителя вашегъ“ дода Драго-
миръ „я самъ васъ све за разбойнике држао; еръ
су само они свима людма, а ови нѣма неприя-
тели.“

„Настойникъ нашъ и нѣгово дружство єсу за-
иста много гори одъ разбойника; ербо разбойници
баръ благо ил' животъ, алъ ови іоштъ выше одъ
людій одузымаю.“

„А шта има човекъ іоштъ выше изгубити, кадъ
му се добро и животъ одузме?“

„Благо“ одговори робъ овай, „ил' време дове-
де у заборавность, ил' намъ сређный каковый слу-
чай опетъ поврати; а губитакъ живота у часу бы-
ва, съ коимъ све страсти, све горчине, и све му-
ке овогъ света престану, душа се одъ свію окова
тѣлесный ослободи, и онамо, гди іой є опредѣленъ,
ма пре, ма после оде; — алъ одъ вѣчногъ робства
господине! овогъ света нема ништа горе, на кое се

овде осимъ насъ іоштъ выше злосрећны затворени приуготовляю.“

„Тако е господине!“ рекну сви прочи бѣдни ови робови „Миланъ истину говори, него молимо васъ за волю Божию — избавите насъ, и ону несрећну браћу нашу, коя у тамници леже, изъ овогъ робства.“

„Какво е то робство?“ запыта удивлѣный Драгомиръ „та у Србији нема вѣчны робова.“ —

„Јавны нема“ одговори Миланъ „алъ тайны доволно, кои се одавде на море оправляю, и тамо тиранима продаю, пакъ е и насъ немилостива судбина у редъ овы найнесрећниіи людій на свету поставила.“

„А тко ту безбожну трговину съ вама води?“ —

„О! како се лепымъ именовъ найвећій зликовацъ дичи“ одговори Миланъ „чисто ми е тешко, именовъ га нѣговымъ назвати. — Срдаръ Блажићъ, проклета му душа“ — и при овомъ имену дигне руке на лепе очи свое, съ коима е хотео стидъ суза свои покрити, и срце му толико отешча, да выше ни речи проговорити ніе могао.

И Драгомиру пролети крозь срдце ватрена стрела, чуюћи тако изъ ненадно име найвећегъ свогъ непріятеља, како безбожно съ людма поступа. Садъ му првый путъ запламти пламень освете, потврђуюћи да е отаць нѣговъ са свимъ право имао, што га е обвезао са заклетвомъ, ову нечовечну породицу утаманити.

„Блажићъ изъ Требиня“ продужи младый Миланъ после горкогъ тешкосрѣа беседу свою „онъ е тай зликовацъ кои горе него икакавъ тиранъ на свету съ людма одъ свогъ закона и порода поступа. И насъ, кои овде стоимо, опредѣлио е на море водити, и варварыма продати. Ово е седмый мѣсець како опредѣленъ наше очекивамо, и чудимо-

се, шта се то догодити морало, да му се трговина ова за толико време задржала; а чуємо одъ нѣговы людій, да е обычно свакій другій мѣсець по еданпутъ робове на море водіо, гди су га тайни нѣгови купцы дочекивали, и добре му новце за насъ бѣдне давали.“

Милостивый Драгомиръ сожалѣваюћи несреѣне люде ове, и худећи безчовечный поступакъ Блажићевъ, по упутству Милановомъ нађе и друге робове, одъ кои се на ново о истини речій младића овогъ увери, и свима слободу поклони. — Отворено лице и разумный разговоръ Милановъ, изъ кога бы свакій неко благородство и выше воспитанѣ нѣгово видити могао, позорливимъ учине Драгомира. Зовне га къ себи и запыта: „Отъ куда си Младићу? Обликъ и речи твое непоказую, да си за роба сазданъ.“

„Нужда законъ меня господине! а камоли станѣ“ одговори овай са свакомъ учтивошћу. „Я самъ изъ исте оне вароши, гди несреѣникъ Блажићъ влада.“

„Пакъ бы л' смео ты натрагъ у роѣня твогъ места ићи?“

„Не само да бы смео“ одговори Миланъ „но кадъ сте вы избавителю! толико милостиви были, и слободу ми поклонили, никудъ на друго место и немыслимъ, него само тамо.“ При овимъ речма горко уздане, и погледъ очараваюћи очію свои бацы на плаво небо, као да бы се тужіо, како му е тешко у овомъ пустомъ градићу дуго задржавати се, съ коимъ довольно засведочи, да му е нешто врло драгоцѣно у Требинию остало, за кое му садъ слободно срдце прехитро лежи.

„Аль ако те по несреѣи опеть ухвате“ рекне Драгомиръ „пакъ ко ће те онда изъ руку зликовца избавити?“

„Богъ“ одговори Миланъ „кои є и садъ васъ овамо на избавленѣ толико душа послао. Я се у вароши тако дуго небу задржавати; ербо гоненьима Блажићевимъ противстати у станю нисамъ. За оно време, докъ у Требиню будемъ, толико се не боимъ; ерѣ насилѣ то тиранъ нашъ явно не чини, нѣгови люди тако тайно робове ватаю, да нико живый за то незна, само кадъ кои несрећанъ у ньюве окове дође, онда види гди є. Градићъ овай тако є у некомъ тайномъ положеню међу планинама сазыданъ, да га тешко ко и тражећи наћи може, неверуемъ да когодъ за нѣга и зна, зато се довольно начудити немогу, како сте вы овамо дошли, осимъ, ако васъ є самъ Богъ на наше избавленѣ овамо довео.“

„Садъ се Драгомиръ опомене пастира, кои га є съ правога пута свратио, стазу му показао, и на градићъ га овай упутіо. — Садъ се сети гласа оногъ у шуми, и старца Страшимировогъ, кои му є тайный онай ходникъ показао; и видећи, да су ови къ добродѣтелномъ дѣлу нѣговомъ садѣйствовали, и да є заиста на избавленѣ овы бѣдны людій управо овамо доведенъ „Младићу!“ рекне Милану „у колико ты тебе за срећногъ држишь, што си изъ тиранскогъ робства овогъ ослобођенъ: у толико се я двапутъ радуемъ, и Богу благодаримъ, што ме є свеблага милость нѣгова за избавителя вашегъ избрала. — Богъ є мене чрезъ добры людій овамо упутіо, а я самъ по нѣговой заповести оно чинити дужанъ быо, што свети закони нѣгови свакомъ човеку предписую. Не благодари дакле мени, но свеблагомъ нѣговомъ промыслу, кога є упутствомъ свето по неизмерной благости нѣговой быти морало.“

При овимъ речма благодарный Миланъ клекне на землю и сви други примѣру нѣговомъ слѣдуюћи съ подигнутимъ рукама къ небу, свемиловитомъ

Богу срдачно благодаре, што имъ е добродѣтелногъ мужа овогъ на избавленѣ нѣгово послао. По краткомъ но топлѣмъ благодареѣмъ слову устану, поклонесе избавителю свомъ, и признаваюѣи нѣгово превелико благодарѣнѣ изъ дубльине благодарногъ срца свогъ вапю: „Отацъ намъ е животъ, а Вы сте намъ слободу поклонили. Богъ нека васъ награди и благослови, а мы вамъ довольно благодарити у станю нисмо“ — Топле сузе Миланове были су залогъ истиногъ и искреногъ овогъ израза, кое су Драгомиру много драгоцѣнѣе было, него да га е ко златомъ и драгимъ каменѣмъ обдарю. — И заиста нема тогъ богатства на свету, кое бы се на место чистосрдачне благодарности великодушности людской подпуно дати могло. —

Међу тымъ Страшимиръ капю града отвори, и себе съ прочима на путъ спреми. „Стани юначе!“ рекне му Миланъ „твоя храбрость заслужила е награду.“ Съ овимъ речма окрене се къ Драгомиру и продужи беседу свою: „господине“ рекне „опростите ми што вамъ одма јоштъ едну тайну открио нисамъ; алъ ће ме ваша великодушность извинити; што самъ у овой превеликой и радостной забуни мојой заборавю. У двору овомъ има довольно блага, кое све вами као побѣдителю принадлежи; я самъ послужуюѣи несреѣнике оне читаве сандуке златомъ и сребромъ напунѣне виђао, знамъ да ће се и данасъ јоштъ штогодъ у нѣима наѣи.“

„Никаква злата ни сребра“ одговори му Драгомиръ „выше ми нетреба, я самъ довольно награђенъ само помисломъ, да самъ тебе Милане и твое дружество одъ робства ослободю.“

„Ваше е великодушность господине! нечувена“ рекне Миланъ и поклонисе съ удивленѣмъ Драгомиру „алъ нѣе право, да они безбожници, кадъ се

натрагъ врате, толике новце, кое су за продату крвь людску примили, скупе и однесу, а“. —

„Башъ зато мени нетреба“ прекине му Драгомиръ даю беседу „што е неправеднымъ начиномъ стечено; аль опетъ болъ е да међу вама и момцима моима поделимъ, него да у руке разбойника оны дође.“

По овимъ речма узме момке свое и Милановимъ упутствомъ уђе у дворъ. Ту нађе еданъ сандучиъ златомъ и два сребромъ напунѣна, поредъ тогъ довольно оружія, одѣла, и выше различны' стварій. Еданъ сандукъ са сребромъ, оружје, одѣло, и све друге нађене ствари поклони момцима своима и ослобођеницима. Само нађено злато и половину сребра, видећи, да се довольно нашло, задржи.

Но о! неварай се любезни читателю, и премила читателько! неосуђуй тако прерано добродѣтелну душу Драгомирову, не мысли, да е онъ то за себе задржао. Не — нїе тако великодушностъ нѣгова чинила, него е благо то, кое е по речма Милановима одъ продати бѣдни люди скуплѣно было, на одкуплѣванѣ несређни у варварской находећи се Христїянски робова обратио.

Сви му на овомъ великомъ дару срдачно благодараре, дивећи се толикой великодушности. — Садъ се Страшимиръ и сви момцы увере, да е стараць онай небесни, као што су га они називали, право казао, да нѣовъ господинъ добро чини, и на болъ иде. Пуни новаца, оружія, и одѣла, съ Драгомиромъ бы на край света путовали. Онъ имъ е предъ очимъ светиня быо, и пре бы свакій животъ свой изгубіо, нежелъ на господина свогъ найманѣ што пасти, допустіо.

Съ овако вернимъ момцима своима и благодарнимъ до неба ослобођеницима остави Драгомиръ градиъ овай, и путь свой у Херцеговину предуз-

ме. У првомъ селу робове распусти, кои му благо-
 сияюћи га, на толикимъ добротинствима благодаре,
 а Милана собомъ по желји нѣговой у Требинь
 поведе.

„Знашли Милане!“ рекне Драгомиръ пошто се
 одеде одъ сапутника градски „да кодъ Требиня не-
 далеко, као што самъ чуо, неки замакъ подъ име-
 номъ Сретићева кула находи се?“

„По сата хода господине!“ одговори овај
 „одстои то несрећно место одъ вароши; аљ е садъ
 са свимъ пусто, нико живи ту необитава; еръ се
 често коваква чуда у нѣму догађаю. А то, како е
 мой покойни дедъ оцу момъ казивао, јошъ одъ неке
 битке између Сретића, чій е тай замакъ быо, и нѣ-
 говогъ непријателя Блажића. Слушао самъ, да Бла-
 жића криве, кои се, веле, нѣговогъ злочинства ради
 ни у гробу несмирава, него ноћу чуда и поворе по
 опустошеномъ градићу томъ чини. Аљ вамъ я све
 како се то догодило известно казати неумемъ, наши
 старцы, а понајболѣ отаць мой знаће вамъ целу
 историю замка тогъ приповедити; еръ е и нѣгова
 несрећа и данашнѣ бѣдно станѣ наше, изъ прокле-
 тогъ тогъ замка истицало.“

Драгомиръ зачућенъ речма овима, сажалѣваю-
 ћи младогъ Милана, запыта га далѣ, како е место
 то источникъ несреће оца нѣговогъ было?

„Дедъ мой“ одговори Миланъ „колико се јошъ
 опоминѣмъ, да ми е отаць приповедао, быо е искре-
 ный и првый пријатель породице Сретићеве. Отаць
 дакле данашнѣгъ Блажића, кадъ е градићъ тай одъ
 Сретића отео, и нѣга убіо, нѣ престао, ярость свою
 и на друге невинне проливати, међъ коима и зло-
 срећни дедъ мой жертва гнѣва нѣговогъ буде. Не-
 пријателство ово одъ оцева пређе и на сынове, зато
 е сынъ безбожника онгъ бѣдногъ оца могъ дотле
 гонио и угнѣтавао, докъ га нѣ до крайнѣ сиротинѣ

довео, у којој ахъ! може бити данасъ умире.“ При овимъ речма добри младићъ овај горко уздане, съ коимъ и Драгомира нашегъ на срдачно сажаленѣ узбуди. „Боже мой!“ рекне у себи добродѣтели нашъ Сретићъ „дакле е несрећа наша и друге добре и невине душе са собомъ у пропасть повукла? но о! благодаримъ ти свемилостиво небо, што си ме тогъ благополучногъ часа удостоило, да самъ сына оногъ пріјатеља, који е ради породице наше страдао, изъ руку злочинаца избавио; ја ћу га неутѣшимомъ родителю нѣговомъ одвести, и са тимъ неку часть дуга, који е на мени остао, вратити.“

По краткомъ ћутаню и тайномъ овомъ саморазговору продужи Драгомиръ питањѣ свое: „дакле велишъ у Сретићевой тој кули нико више необытава?“

„Нико“ придода Миланъ „осимъ проклете душе Блажићеве, који јошъ и данасъ зла у животу овомъ чинѣна продужава.“

„Остави се тога младићу“ рекне Драгомиръ „то су само измишлѣне басне, да се народъ вара. Како може тѣло оно, кое е еданпутъ погребено опетъ устати, и зла чинити?“

„Како то бити може, што люди говоре, и самъ се чудимъ“ рекне Миланъ „алъ то добро знамъ, да се ни еданъ, који се ноћу усудио у тай градићъ ући, натрагъ вратио није. Многи су испрва тако, као што вы говорите, мислили, алъ кадъ су видели, да шала није, и највећи мудрацы волели су љервати него своју срећу кушати.“

Добро е узимао на умъ Драгомиръ на изненадну приповедку ову Миланову, при којој се опомене предохранителни речій чудноватогъ писма оногъ у комъ му се јавља, да су дворови прадедова нѣгови данасъ прибѣжиште и заклонъ зликоваца.“

Међу тимъ укажу се и богата поля Херцего-

вине! Бѣдный Миланъ сладко свое отечество ви-
деѣи, приближи се къ Драгомиру, узме му skutъ
одъ хальине, и полюби сердчно говорѣи: „Прво
Богу, пакъ онда вама великодушный избавителю
мой! нека буде благодарность и хвала, што сте ме
изъ убитачногъ робства оногъ избавили. Скоро ѣу
добромъ отцу момъ руку полюбити, и нѣга, кои
знамъ, да замномъ тужи, обрадовати. О господи-
не! нѣгове сузе быѣе вамъ награда и нѣгови бла-
гослови поклони, коимъ ѣе васъ обдарити, што сте
ме къ нѣму довели; ерѣ онъ друго ништа нема.“ —
Уздисаи плачни прекину му даю беседу, коя и чу-
ствителномъ Драгомиру сердце толико умекшаю, да
се едва задржати могао, себе открыти ко е? и ка-
зати му, да одъ данасъ полу целогъ добра свогъ
нѣму покланя, и нѣга за свогъ брата приима; но
на место изясненя овогъ рекне му:

„Драгій Милане! чудна и неизвѣстна су опре-
дѣленя судьбине людске; незнамо, кои часъ, и кои
насъ случай среѣнима, кои ли злосреѣнима чини.
Много пута онде, гди мыслимо, да намъ се конач-
на пропасть предуготовлява, венцы насъ najlep-
шимъ цвеѣемъ благополучія нашегъ исплетени оче-
киваю, да насъ убеѣене украсе, и среѣнный намъ
животь учине. Нетреба нимало судьбину опороча-
вати, и на Бога роптати. Савѣсть само да имамо
чисту, да смо добродѣтели, и да све, што годъ
намъ се догоди, трпеливо сносимо, пакъ ѣе насъ
Богъ поредъ свію човечески отровни стрела, кое су
на насъ запете, одъ свакогъ нѣовогъ смртоносногъ
ударца, и безчовечне намѣре и гоненя неприятеля
наши избавити. А ако башъ безбожность людій,
као што на овомъ бѣдномъ свету кадкадъ виѣамо,
добродѣтель са свимъ побѣди, — помысли Милане!
да е и за тай случай Богъ човеку мелемъ оставіо,
— смрть, тиха и лепа смири све овогъ света, и

води насъ тамо, гди се добродѣтель награђуе, а злочинство свою казнь прійма.

„Аль зашто Богъ доушта“ уђе му ватрено младый Миланъ у речъ „да добродѣтель толико овогъ света страда?“

„А заръ бы ты хтео“ одговори му Драгомиръ „да люди слободне волѣ немаю; него оно чине, што имъ туђа воля заповеда? Богъ е човеку дао разумъ, да може познати, шта е добро, шта ли е зло, а поредъ тогъ дао му е слободну волю, да по познанству и разсмотреню свомъ добро чини, и одъ зла се чува, пакъ по дѣлима своима себе предъ божествомъ нѣговимъ награде ил' наказаня достойна покаже. Другоячје дѣла наша небы одъ насъ происходила, ерѣ бы мы морали оно чинити, што чинимо, пакъ онда небы мы, него онай, кои чрезъ насъ дѣйствуе или добро, или зло чиню. Мы бы онда само махине были, а не люди; нити бы се зли поступцы опорочавали, нит' добри награђавали; ерѣ ни прве ни друге небы мы производили.“

„Пакъ болѣ бы было“ прекине Миланъ беседу „да немамо те слободне волѣ, кадъ чрезъ нѣ толика зла на свету биваю.“

„Незнашь младићу! шта говоришь, или неразсуђуешъ шта то значи безъ слободне волѣ живити. Та то си толико рекао, колико у животу мртавъ бити. Кажи ми молимъ те, был' ты волео у таквомъ свету као лутка по вертепу туђомъ вољомъ и рукомъ наставлѣнъ ходити, или у овомъ, као што га мы называмо хрѣавомъ свету, овако, као што есмо, живити. — А при томъ разсуди, да мы нисмо само за овай светъ створени, и тешко бы заиста човеку было, кадъ бы съ овимъ краткимъ, пунимъ бѣдама и напастима животомъ, све свршио.“

Станѣ е наше Милане! на овомъ свету само неко тайно искушенѣ наше слободне волѣ. Видимо, да текъ кадъ помислимо мирно живити, онда на насъ свакояке несносности, болести, штете, смръть сродника, смръть пріятеля, гоненя людска, безчести, и каква ти іоштѣ знамъ зла людска наброяти, нападну, коя свѣ нашу наравъ, срѣце, душу, постоянство, едномъ речію добродѣтель людску искушаваю; ерѣ е лако у добру добродѣтель свою показувати, премда е и ово доста редко међъ людма, алъ у злу добродѣтеланъ и великодушанъ быти, и тешке терете свое стрпелливо овогъ света сносити, то показуе, есмо ли достойни ономъ найвишемъ добру — Богу створителю нашемъ приближити се, или одъ нѣга далѣ, него што данасъ стоимо удалити се, и безконачногъ блага нѣговогъ лишити се. —

Добри люди найвыше су подложени страданю и искушеню овомъ; зато се нетреба ожалошћавати токомъ света овогъ кадъ видимо, да кадкадъ найвећи злочинцы у великой слави, чести, и свакомъ добру земномъ живе. Кадъ таковогъ видишь, помисли, да е све на овомъ свету кратко и променливо, нико ништа са собомъ у гробъ однео нѣ, само душа иде на награду ил' казнь свою, ои мери заслуге или злочинства свогъ.“

„Тако дакле господине!“ рекне Миланъ, „све одъ люди и нѣове слободне волѣ зависи. Вы право имате, алъ е тешко човеку ту волю нѣгову сносити, кадъ по несрећи, онако, као што самъ я быо, у руке злотвора дође.“

„Богъ е човеку слободну волю дао, алъ зато немисли, да е поредъ тогъ управу света оставіо. Светый и благій промисао Божій о свачемъ се брине, и непушта, да се злочинство свагда преузноси. Нигда светъ нѣ быо безъ добры людій, кои неви-

ность бране, а зло угнѣтаваю. Ови су међъ своіомъ сабраћомъ анђели людски, кои дѣла своя по Божіой заповести и вычномъ нѣговомъ закону своєвольно, радо, и весело савршаваю, бѣднимъ помажу, невинне оправдаваю, и несреће утѣшаваю; еднимъ словомъ: нѣова цела радость и утѣха земна састои се у доброме деланю.

А кадъ већъ и овы добродѣтелны душа трудъ — злота и несавестность людска осуети и уништи кадъ неправда са свимъ преоблада, и невиность у таму тужи и мучи се, нигди ни одъ кудъ надежде избавленя неимаюћи, онда свето Божіе правосудіе, кѣе дуго и предуго безаконія людска трпи и нѣово поправленѣ очекива, появи се, и примѣръ будућности іоштъ на овомъ свету покаже. Онда се страдања невини людій униште, дѣла се нѣова добродѣтелна прославе, и благодать Божія на сынове, унуке, и найдоцніе потомство докъ годъ правду на блюдаваю, и по закону Божіемъ живе, по мери добры дѣла излива се. — На противъ тога, гонителѣ и мучителѣ нѣове, беде, напасти, угнѣтаня и свака зла нападну, и као што обично велимо, проклетство Божіе на нѣи наиђе, на децу силази, и на унуке и праунуке испуњава се дотле, докъ се кои къ Богу, правди, и добримъ дѣлама неокрене, и милость Божія необасія га.

У оваковомъ разговорѣ дођу близу Требиня, одъ когъ недалеко виђаше се давножелѣный замакъ Сретићевъ на високомъ едномъ месту сазиданъ. „То е Сретићевъ градићъ“ рекне Миланъ рукомъ на нѣга показиваюћи „нѣгове и наше несреће место.“

Особито неко чувствованѣ срдца роди се у прсима нашегъ Драгомира, кадъ опази место праотаца свои, и землю, на коіой е благородна лоза нѣгова, сладкій плодъ свой доносила. — „Боже мой!“ помисли у себи „хоћу ли я толико срећанъ быти,

да оно, што су праотцы мои крвлю стекли, одъ не-
пріятеля нѣовы опеть натрагъ повратимъ? Хоће
ли света воля твоя превелику благодать свою на
мене излити, и сладко отечество мое опеть покло-
нити ми? Уздисанѣ само была е срдачна нѣгова
молитва, коіомъ е свемилостиво суштество на по-
моѣ призивао. Тврдо уфанѣ на правду и свемо-
гуѣство Божіе уливаше му сладку неку надежду,
да ће онѣ Блажиѣа заиста побѣдити, смрть деда
свогъ осветити, и добра своя опеть натрагъ при-
добыти.

Кадъ у варошъ доѣу, понуди Миланѣ учтиво
свогъ Избавителя, да бы къ нѣговой убогой куѣицы
свратити хтео; но Драгомиръ знаюѣи, да кодъ нѣга
за слуге свое и конѣ угодна подклона и ране до-
быти неможе, благодари му на усрдности нѣговой,
и заповеди слугама у гостилницу иѣи, а онѣ желе-
ѣи радостанѣ састанакъ сына са оцемъ празновати,
станѣ нѣово видити, и по обеѣаню свомъ помоѣи
имъ, оде съ Миланомъ къ куѣи нѣговой. На край
вароши была е една мала, но при томъ чисто уре-
ѣена куѣица, кою радостни Миланѣ, кадъ на пра-
вацъ нѣнѣ доѣу, Драгомиру покаже, да е то мало
и убого нѣово обиталиште, очекиваюѣи съ найве-
ѣомъ жельомъ и радошѣу среѣе оно магновенѣ ока,
у комъ ће премиломъ родителю свомъ руку цели-
вати, и долазкомъ своимъ жалость нѣгову на ра-
достъ обратити. —

Но о! суетна надеждо людска како горко ср-
ца невини душа варашѣ! — Кадъ Миланѣ съ Дра-
гомиромъ блызу куѣе свое доѣе, не мало ужаснесе,
кадъ крозь прозоръ малу светлостъ у соби отца
свогъ опази, видеѣи, да іошѣ свеѣи нужно време
нїе, и знаюѣи, да бѣднѣй отацъ нѣговъ у крайнѣой
нужди своіой свеѣу у невреме горети неѣе. Стрела
му громовна крозь утробу пролети, и нека тайна

ева нехотице цело му тѣло протресе, аль надежда, сладка она людій варалица, коя нѣнѣ ни у очевидной погибели неоставля, іошѣ є подкреплявала хитробиюѣ прси младогъ овогъ страдалца, она га тешаше, и свако претеѣе обстоятелство на добро толковаше. Но о яда! о неописаногъ жалостногъ удивленя! како се добра душа злосреѣногъ овогъ младиѣа смути, кадѣ съ Драгомиромъ у собу уѣе, и смотри оца свогъ премилогъ спокойно на вѣки успавана на стѣлу лежеѣегъ, коѣгъ благо лице умилну неку веселость показываше, као да бы свима казати хтео, да се врло радує, што се веѣъ єданпуть одѣ окова страданя овогъ земногъ избавіо, и садѣ у блаженомъ покою сладке награде за добродѣтели своє одѣ праведногъ свію Судіє у изобилію пріима.

Поредѣ нѣга є седіо добрый суседѣ нѣговѣ старацѣ Братолюбѣ, кои є свеѣу у руци држеѣи топлимѣ сузама смрть умрлога и свой останакѣ оплакивао. — Кадѣ ово, велимѣ, ожалощѣеный Миланѣ види, и о смрти незаборавлѣногъ оца свогъ увери се, тѣло му затрепти, лице изгуби прекрасну ону ружичну бою, коіомѣ се измеѣу много стотина младиѣа одликовао, и у неку страховиту бледость обуче се; очи, коє су му свагда ватре и живости пуне быле, садѣ усану и малакшу; єзыкѣ гласѣ изгуби, и устне му преблеѣене задркѣу.

Добрый Браголюбѣ, кои давно ишчекиваногѣ Милана садѣ изненада види, и дубоку жалость нѣгову примѣти, желеѣи добросердачногѣ сына овогѣ утѣшити, рекне му; „немойсе любезный Милане! смрѣу родителя твогѣ тако яко ужасавати; добрый отацѣ твой ніє умро, него оживіо; знашѣ, како є горко животь свой проводіо, шта су съ нѣимѣ неприятельи нѣгови чинили, и како є често и съ тобомѣ и самномѣ разговараюѣи се вѣчный свой покой у

лепой смрти одъ Бога просіо, да се еданпутъ одъ ови злоба и ненавистій светски избави, — Богъ му е данасъ нѣгову давнашню желю испуніо, и у вѣчный га покой преселіо. Добродѣтелна душа нѣгова на славаѣ се занста непоколе ѣимимъ блаженствомъ и быѣе за неправедно овде одъ безсавестны людій претрпѣвна зла и гоненя тамо, гди злобно срце човечіе невлада, одъ найправеднѣгъ свію судіе богато награѣна. — Благодари Богу, што те е у ово време куѣи довео, да му последню сыновню дужность одашь, и до гроба га одпратишь. — Онъ те е до смртногъ часа свогъ све единако благосиляо, и иметвое было му е последня речъ, коя е на ладнимъ устнама нѣговима исчезла.“ —

Докъ е овако старый Братолюбъ доброгъ сына овогъ утѣшавао, ужасъ се у срцу Милановомъ мало по мало утищаваше, срце му окаменѣно садъ омекша, и очи му слободный токъ суза отпусте, кое су низъ бледо прелепо лице Миланово на бездушно тѣло оца нѣговогъ буйной киши подобно падале. Кадъ му горка жалость ова изъ преболногъ срца са сузама мало истече, преда му Братолюбъ писмо едно, кое му е упокоеный предъ смръть свою, докъ су га силе тѣлесне іошъ мало служиле, написао, да се съ пьимъ место нѣга поразговара, и последнѣ савѣте пріими. Съ утѣшенимъ погледомъ узме Миланъ писмо ово оца свогъ, полюби и почне слѣдуюѣе читати:

„Любезный сыне!“

„Кадъ ты писмо ово, одъ руке мое последнѣ примишь, я ѣу онда одъ робства света овогъ веѣъ избавлѣнъ быти, и блаженость вѣчногъ покоя, кою самъ одъ свевышнѣгъ творца могъ срдачно просіо, у пуной мери уживати. — Я самъ доста живіо,

доста велимъ, ерѣ ми е светъ овай досадио, и тешки окови нѣгови, у кое су ме безбожни люди неправедно бацѣли, већѣ су ми подѣ старе дане мое, са свимъ неподноси постали.

„Правда Божія злочинство непријателя мои неказнѣно оставила нѣе, и премда самъ имъ, све изъ светъ срца могъ опростио, хтела е јошѣ за живота могъ показати, да се злочинства дуго величати немогу, и да Богъ јошѣ овогъ света правосуђе свое надѣ людма показивати починѣ, кое ће се текъ после разлученя нашегъ одѣ овогъ трулогъ тѣла испунити, и свршити.“ —

„Ј самъ овогъ света у величеству и у убожеству живіо, у коимъ данасѣ и умиремъ; но зато немисли любезный сыне! да бы славнѣе, лепше и слађе подѣ самомъ круномъ одѣ овогъ света разделитисе могао; ерѣ е добродѣтель моя злочинства побѣдила, любавъ народни — любавъ поданика мои коя е свирѣпствомъ Блажићевимъ у ланцыма окована лежала, јошѣ се нѣе угасила была; сви су кѣ мени као оцу трчали, благосыляли ме, и за свогъ правогъ господара признавајући, молили ме, да имъ я и далѣ управитель будемъ; алѣ дубока старость моя, и приближавајући се конацѣ овогъ краткогъ живота човеческогъ забрањавала су ми што далѣ предузимати, но право мое теби, и ако те Богъ дечицомъ обдари, унуцыма моима остављамъ, и у Бога тврдо узданѣ и надежду полагаемъ, да ће ми оно, што самъ я на овомъ свету страдао у теби и унуцыма моима наградити, само се ослони на милость и правду нѣгову, и буди добродѣтеланъ.“ —

„Люби правду и бегай одѣ човека неправедна и лажна, кои подѣ видомъ шећера најлюћи отровъ у усты има. — О смрти мојој немой се ни мало жалостити; ерѣ ми е она една утѣха и радость, кою самъ давно одѣ творца могъ просіо. Благословенъ

да си и одъ мене и одъ Бога, къ кому я одлазимъ да га за твою срећу молимъ. Силе тѣлесне изнемогаваю и недопуштаю ми выше писати; остай дакле срећанъ, кое ти искрено жели издышући твой

Отаць.“

Сузе сажаленя као изъ источника истыцале су изъ очію доброгъ сына овогъ, кои се по писму незаборавлѣногъ родителя свогъ владати тайно у себи заклиняше. „Добродѣтеланъ велишь сладкій отаць! да будемъ, и хоћу быти; но о! Боже“ повыкне изъ дубльине срдца неутѣшимый Миланъ „ели то судьбина добродѣтелны людій на овомъ свету, да тако горко бѣдный животъ свой скончаю?! — Мати вестства! заръ си насъ на то произвела, да невини бѣдама и напаст'ма до найдублѣ старости наше гонѣни бывамо — и у нѣма умиremo — а злочинцы и убійце рода човечіега да се у najveћемъ избылю величаю, и съ презирућимъ очима жертве паклене ярости свое гледи? — Блажићу! заклинѣмъ се мртвымъ тѣломъ многострадалца овогъ, когъ си ты до смрти нѣгове бездушно гоніо, да ћу се злочинству твою осветити, ако іоштъ правде Божіе има.“

„Примири се Милане!“ рекне стараць Братолюбъ, и прекине даљу беседу огорченогъ овогъ младића „правда е Божія свое учинила, и Блажића горко казнила; онъ е погинуо, и дугъ свой іоштъ овде на земљи платіо; све му е одузето, и све утаманѣно, нема выше оногъ, кои ће бѣдни народъ утѣснявати, и отровный едъ свой на невинне душе изливати.“

Цела се соба нашемъ Драгомиру при речма овима окрене, кадъ чуе, да е намера и заветованѣ нѣгово Божіомъ казню испунѣно. Радость тайна, и

утѣха нека на лицу му се покаже, премда му се жалостна сцена ова, кадъ е старогъ отца Милановогъ а свогъ искреногъ и верногъ пріятеля мртвогъ застао, яко срца коснула. — Добродѣтелна душа нѣгова пливала е садъ у сладкомъ задовольству, што е свеблагій промысао убійство Блажићево одъ нѣга уклоніо, кога се онъ яко грозіо. Видеѣи дакле заветованѣ свое по себи самомъ испунѣно, заключи у себи отца Милановогъ честно погребсти, сына нѣговогъ са собомъ у Србію повести, и съ нѣмъ у добру свомъ остали животъ свой спокойно проводити.

Аль су тайне судбине нѣгове другоячіе одредиле были. Текъ што е сладкій покой ноѣный умерено тѣло нѣгово питати почео, врата собе, у коіой е спавао лагано отворе се, и стараць онай, кои му се у Пожаревцу показао, уѣе у собу говореѣи: „Драгомире! Блажићъ е погинуо, и смрѣу своіомъ тебе одъ заветованя твогъ ослободіо; но опомени се, да у градићу нашемъ душа една избавленѣ одъ тебе иште, незакоснявай то добродѣтелно дѣло свршити, за кое ћешъ ме благосыляти. Силе твое усугуби, и буди опасанѣ, а я ћу непрестано поредъ тебе бити; уздайсе у правду и милость Божию.“ — Съ овимъ речма чудовиште то изчезне, и Драгомира у дивномъ чуду о тайностима овима размышляваюѣа остави. —

„Избавленѣ“ рекне Драгомиръ „невине едне душе одъ мене зависи, хоѣу, колико ми силе мое позволяваю, убѣђеныма на помоѣи иѣи. Премда е путь съ опасност'ма саюженѣ, аль Богъ добродѣтелномъ намѣреню помаже, и праведну награду дае.“

Сутра данъ пре него што е царъ свакидашній величествену главу свою одъ истока подигао, и сѣянымъ лучама милу Херцеговину осветліо, тргне се

Драгомиръ одъ сна, уставе, и по краткомъ размышленю о ноѣшнѣмъ появленю, почне наредбе чинити, како ће мртво тѣло отца Милановогъ честно и пристойно погребсти дати. Нештедеѣи ни труда ни трошка, оде самъ у продавнице, и сва нужна купи; у свима црквама упокоеногъ огласити да, цело мѣстно свештенство на погребъ позове, и кадъ по подне жарко сунце силе свое губити почне, жалостно зуеѣа звона яве жительима Требиньскимъ, да ће се тѣло добродѣтелногъ отца Милановогъ погребсти.

Не мало зачуди се Драгомиръ, кадъ множество народа око убоге куѣице упокоеногъ види; свакиѣ е добру душу старца умрлогъ благосыляо, хвалеѣи добра дѣла и високу честность нѣгову. Садъ види Драгомиръ, колико су Требиняни упокоеногъ чествовали; цела варошъ рекао бы, скупила се последнѣ свое поштованѣ овомъ старцу одати, и до гроба, као вѣчногъ одмора места, одпратити га. — „Славна добродѣтели! ты една остаеѣшь светла, теби се венцы обычно после смрти плету; алъ су сатимъ лепши постоянїи, и непремѣни.“

Кадъ се съ погреба куѣи врате, благодарный Миланъ пристуни къ Драгомиру и захвали му срдачно, што е тако добаръ быо, и тѣло незаборавлѣнога отца нѣговогъ трудомъ и трошкомъ своимъ величествено саранити дао, пакъ неимаюѣи довольно речїй, топлымъ сузама благодарность чистогъ срдца свогъ засведочаваше. Добротомъ младїа овогъ узбуѣенъ Драгомиръ ухвати га за руку, и рекне: „Све ово любезный Милане! была е строга дужность моя; бѣдный отаць твой, быо е прїятель породице мое, нѣ е ради страдао, и до теоскудице дошао. О! да е Богъ дао, да самъ му за живота нѣгово постоянно прїятельство наградити могао; алъ кадъ нѣму нисамъ, уверенъ буди, да ѣу

место нѣга теби, сва она пуномъ меромъ врати-ти, што си ты съ отцемъ твоимъ мои предака ради одъ безбожногъ Блажића трпяти принуђенъ быо. Я самъ Драгомиръ унукъ Тешимира Сретића, кои є одъ руке Блажићеве убиенъ быо.

Удивлѣнъ Миланъ изреченѣмъ овимъ Драгомировымъ, дуго речи проговорити умео нїе. Сретићъ избавитель нѣговъ; онъ, онай добродѣтельный мужъ, кои се смиловао, и толикій трошакъ о погребу отца нѣговогъ учинїо! — Одъ кудъ? како? ели то могуће? све му се то предъ очима ставляло, и удивленъ нѣгово увеличавало!

„Єсть Милане! я самъ Сретићъ, кога є благословено небо послало, да дугъ деда и отца могъ платимъ, и бѣдно станѣ твоє данашнѣ у срдарско опетъ повратимъ.“ Съ овимъ речма загрли га и съ нымъ полюби се, говорећи: „Имай одъ данасъ у мени отца и брата твогъ, и люби ме оноу искреношћу, коїомъ я тебе као рођеногъ брата могъ любимъ. Старо прїятельство родителя наши, нека се садъ обнови, и тврда вера братска насъ у тешный саюзъ прїятельства свеже.“ Ту се и опетъ излюбѣ, и Миланъ му се заветує оноу искреношћу, и любавлю коїомъ є умрлый отацъ нѣговъ спрамъ Сретића дисао, до гроба свогъ, као веранъ прїятель и сынъ породице Сретићеве, пребыти.

По разномъ разговорѣ яви му Драгомиръ, да ѣе наступаюће ноћи у градъ праотаца свои ићи, да є већъ силу свою усугубїо, и да су момцы преправни, понуди га, ако бы му и онъ любавъ указао, съ нымъ ићи, да бы поредъ себе когъ одъ присны прїятеля имао. Миланъ му се обећа радостно ићи, и одъ нѣга до саме смрти неодступати. Међу тимъ слуге се добро наоружаю, конѣ свое у гостилници оставе, и по залазку сунца по запове-

сти Драгомировой къ нѣму доѹ, далѣ наредбе нѣгове очекиваюћи.

Кадъ е веѣь тама облака хоризонтъ покрыла, и свако се суштаство къ ноћнѣмъ покою спремати почело, Драгомиръ съ Миланомъ и слугама своима путь у давно желѣный градиѣь предузме. Ветаръ са свомъ силомъ одъ ладногъ сѣвера дуваше, и црне облаке предъ собомъ гордо тераюћи страховито хуянѣь издаваше. Мунѣь са свою страна севаху, и сильный звукъ громава, съ непрестаномъ грмлявиномъ савъ предѣль овай, страомъ и трепетомъ испуњаваше. Цело се естество, рекао бы, разярило, и гнѣвъ свой на землю тако немилостиво пролива, да камень на камену остати неѣе. Крупна гдикоя капля силомъ ветра донешена падати веѣь почне, и страховити облацы ти све ближе и ближе къ градиѣу Сретиѣевомъ леѣаху. „Хитро Юнацы!“ новыче Драгомиръ „да насъ холоуя ова и претеѣи плюсакъ овде на полю неухвати.“ Сви садъ удвое кораке, и за кратко време на жуѣено место при спу. Текъ што у градъ уѣу, буйна киша съ непрестанымъ риканѣмъ громава падати почне; мыслію бы, цело се небо провалило, и савъ ѣе замакъ у землю пропасти.

Аль сва ова страховита появленя неустрашимому Драгомиру у испуњеню намѣреня нѣговогъ противустати нисе могла. Светлость муња покаже му єдну малу црквицу, коя е на средъ замка овогъ стаяла, у коіой себи и сапутницима своима подклонъ наѣе. „Ово е капела та“ рекне Миланъ „у коіой е Тешимиръ, као што самъ слушао, саранѣнъ.“ Но іоштъ ове речи ни изговоріо ніе, гласъ изъ дубльине неке загрми: „Драгомире! благословенъ да си и одъ мене и одъ Бога, што си гробъ мой по завѣту учинѣномъ посѣтіо; убица тѣла могъ, као што самъ ти у Требиню явіо, веѣь подъ земльомъ лежи; и

му праштамъ и целомъ потомству нѣговомъ. Едно іошъ одъ тебе иштемъ, да идешъ у дворе мое, гди бешъ неколико злочинаца наѣи; побѣди іи съ твоимъ вернимъ момцима, и принуди, да ти невиную душу ону, кою Радивой давно затворену држи, издаду; избави ю, и буди“ — при овомъ “и буди“ страшнимъ звукомъ громъ у кулу црквице ове удари, и даю беседу невидимогъ прекине.

Иль е естаственномъ, иль преестественномъ силомъ страшный тай грома ударъ быо, зачуѣени наши путници беседомъ гласа овогъ нису могли довольно расудити, кои су чуднимъ овимъ догаѣаемъ дотле као онесвешѣени и непокретни стояли, докъ ій буна и вика нека, кои се на полю учини, изъ овогъ дѣйствителногъ сновиѣеня нѣовогъ непробуди. Обитатели замка овогъ видеѣи, да е кула громомъ упалѣна истрче изъ свогъ прикривеногъ места, и почну выкати: „ватра — ватра“ коя речъ и нашимъ Пожаревчанима поводъ да изъ цркве изиѣи, да виде шта и гди гори? Аль не мало тргну се, кадъ кулу гореѣу, и гомилу оружани люди опазе.

Драгомиръ знаюѣи, шта га садъ овде очекива, заповедаюѣимъ гласомъ повикне на верне свое момке, да храбо на злочинце ове ударе. Но пре него што е херой нашъ последню речъ изговоріо, грдна нека людина, кои се као поглаваръ чете ове быти виѣаше, повиче на свое момке, и полети съ нѣима на люде Драгомирове. Ту се заваде Пожаревчани наши съ обитательима замка Сретиѣевогъ. Миланъ видеѣи множество противника, да бы и збунити могао, удари изъ ненада на предводителя нѣовогъ, и среѣно му мачемъ своимъ руку десну одъ рамена одвали. Лаѣу разяреномъ подобно, колико одъ болѣ, толико одъ ярости продере се зверъ овай на момке свое; аль верне слуге Драгомирове съ наймлѣнѣима Требинянима, кои се поредъ Милана храбро

држаху, силе свое усугубе, оштро на разбойнике ове ударе, и по краткой битки побѣду одрже, съ коіомъ замакъ Сретићевъ крвлю изгублѣнь — крвлю опетъ свомъ правомъ притяжателю поврате.

„Ово чистъ посао ніє“ рекне ухваћени безручни поглаваръ, кому лева рука везана, а десна завієна бѣше „іоштъ ме никаква рука човечия ранила ніє, а садъ ме ово неколико люди побѣдише, и убише.“

„Гди є тамница, гди су ключеви одъ нѣ, у коіой ону невину душу затворену држишь? повикне оштримъ гласомъ на нѣга Драгомиръ.

„Кажемъ я, да то чистъ посао ніє“ одговори овай „одъ кудъ ты то знашь, што нико на свету незна?“

„Одъ кудъ знамъ — да знамъ“ рекне Драгомиръ „я ти садъ заповедамъ, да ми покажешъ тамницу, и ключеве дашъ; ако желишь іошь на овомъ свету живити.“

„Я нежелимъ младићу! више живити, него башъ хоћу да умремъ, зато ти и нећу казати што одъ мене иштешъ.“

„Немой тако мислити юначе! него покажи ми тамницу и дай ми ключеве, а я ти зато и животъ праштамъ, и слободу даемъ.“

„Кадъ ми слободу даешъ, а ты ме одреши, и ходи самномъ, да те на место оно, гди доћи желишь, одведемъ.“

Веруюћи речма нѣговимъ заповеди Драгомиръ одрешити га, но тешъ што овай леву руку свою слободну види, тргне ножъ изъ потае, и хѣше Драгомира пробости; аль непознато лице неко хитро притрчи, и мачемъ своимъ злочинца овогъ тако прободе, да овай съ горкимъ ахъ, о землю лупи, и на ма мртавъ остане. „Заръ невидишь неискусный младићу! да ће несрећникъ тай да те убіє“ рекне избавитель Драгомировъ, и исчезне. Сви се зачуде,

кадъ у левой руцы убіеногъ ножъ виде, и увересе, да є непознато то суштество господара нѣовогъ одъ смрти избавило; аль се Драгомиръ садъ найвише обрадує, кое зато, што є одъ смрти избавлѣнъ, кое пакъ што се осведочио, да га іоштъ неко тайно као бранилацъ обколява, и да се речи чудесногъ оногъ писма подъ именовъ духа оца нѣоговогъ, у комъ му є обеѣано, да ће свагда съ нѣиме пребывати, исполняваю.

Съ уверенѣмъ овимъ оде у дворъ, гди у єдној соби горећу свећу нађе, коя му покаже, да се све у много болѣмъ станю овде налази, него што є Драгомиръ себи представляо. Чисто уреѣени выше соба, покуѣство лепо и господско, на дувару оружіє посребрѣно и украшено, кое Драгомиръ Милану, и сапутницима своима за знакъ и награду верности и храбрости нѣове подели — сва ова велимъ, покажу Сретићу нашемъ, да овде нису разбойницы, него други кои обитавали. У последној соби на страни єдној, опази нека мала гвоздена врата, коя кадъ отвори, види степене доле водеће у неко подземно место. Любопитство видити шта є ту, позове га доле сићи се, узме дакле у руку свећу, Милана съ момцима горе остави, а онъ са своимъ вернимъ Страшимиромъ доле спустисе. Аль текъ што се низъ степене сићу, и себе у лагуму некомъ дубокомъ виде, врата она, крозъ коя су у подземно место ово ушли, съ великимъ звукомъ затворе се, и страшна вика са звукомъ мачева у собама горњима чуєсе. Хитро вратисе Драгомиръ своима на помоћъ, тврдо мислећи, да су оставши у опасности каквой, аль му трудъ узалуданъ буде; ерѣ врата она затворена нађе, коя му забране своима руку помоћи пружити. И премда іѣ є Страшимиръ снагомъ своіомъ иставити хтео, ништа манѣ савъ му трудъ заманъ буде; ерѣ тврдоѣа и ячина гвозѣа,

кое е у каменитомъ рагастову съ оловомъ саливено было, ни самъ Херкулъ разорити и порушити небы могао.

Докъ е верни Страшимиръ силомъ снаге свое съ гвоздени ови врати боріо се, вика и луца све далъ и далъ одъ ушию тавничара наши удаляваше се, и найпосле са свимъ изчезне. Драгомиръ садъ у великомъ чуду и бриги себе находѣи, што нитъ своима на помоѣ притрчати, нити игди излаза наѣи ніе могао, помисли, да е ухваѣенъ и затворенъ.

„Небойте се Господине!“ рекне храбрый Страшимиръ „неѣе насъ Богъ оставити; — да идемо само напредъ, мораѣе се гди годъ баръ кои прозоръ указати, кои ѣемо развалити, и спасеня путь отворити.“ Съ овимъ речма спусте се опетъ по степеныма доле, и виде се у едномъ узаномъ, но безконечно дугачкомъ подруму, кои некомъ лагуму подобанъ бѣше. После неколико корака, доѣу на едно пространіе место, изъ коегъ три уска лагума укажу се. Овде не мало збуне се, незнаюѣи, кудъ далъ иѣи, и кои путь узети. Тишина подземна сва кій имъ коракъ у малу лупу претвараше, и свако найлакше изреченъ звукъ некій издаваше. Ту стану, и почну расмотравати, куда бы болъ было иѣи; слабомоѣни неки уздисаи позорльиве іѣ учине; поѣуте, и послушаю, да бы што болъ чути могли; алъ ништа выше, осимъ едногъ изъ дубльине срдца горко изреченогъ: „Ахъ“ кое у среднѣмъ одъ овы лагума тихо являше се, чути нису могли. Ускоре, да виде ко е, и шта ту уздыше? алъ врата една пресечу имъ путь.

„Есуд' одъ гвожѣа, ил' одъ дрвета?“ запыта херкулъ Драгомировъ, кои за нѣимъ иѣаше; а кадъ чуе, да су дрвена врата, обрадуе се, и тако іѣ гигантскомъ ногомъ своіомъ лупи, да цело подземно место ово заѣчи, и врата на двое расцепесе. Дра-

гомиръ ступи унутра, и не мало удиви се, кадъ прекрасно едно женско лице на земљи, на тавко прострой слами полумртву лежефу види. Величествене црте лица ове земне богинѣ удивленѣ му усугубе; дугачка, на двое расплетена коса лежаше іой небрежљиво спуштена на пребелымъ прсыма, кое хитро біюѣа срчана жила таласима подобно колебаше, и показываше, да се злосреѣна дѣвица ова; одъ громовитогъ ударца Страшимировогъ яко уплашила; — очи слабомоѣне съ прелепымъ трепавицама покрывене изгубиле су веѣъ были онай ватренный погледъ, кои лепоти овой земной природанъ быти виѣаше се; — лице белѣ одъ самогъ крина, лишаваше се оне ружичне бое, кою іой е бѣдно станѣ нѣно, и тавность подземне ове тамнице одузело; но при свемъ томъ ова величествена бледость очима удивлѣногъ Драгомира іоштъ ю леншу и пріятнію представляше. Карика една, коя е гвозденымъ некимъ по доста дугачкимъ ланчиѣемъ скопчана была, одъ когъ е край у виду сазиданъ быо, држала е пребелу одну ручицу несреѣне дѣвице ове оковану. Поредъ нѣ стояо е еданъ крчажиѣъ съ водомъ, и мало леба, а на страни еданъ тихоторѣѣи жижакъ, кои слабымъ зрацыма своима бѣдно обыталиште злосреѣнице ове мало прозрачаваше.

„Уби ме несреѣниче! а немой ме дуже овако мучити.“ рекне ова дѣвица онымъ гласомъ, коимъ человекъ последнѣ речи на концу живота свогъ изговара. Драгомиръ приступи къ нѣой, и видеѣи, да га непознае, но да другогъ когъ место нѣга быти мысли, ухвати ю лагано за руку, и умилнымъ, са сажаленѣмъ саюженнымъ речма, рекне іой: „Ни самъ я дошао бѣдна дѣвице! да те убіямъ, него да те изъ овогъ убійственогъ места ослободимъ и избавимъ.“

Утѣшителне речи ове отворе полумртвой робкинѣи овой очи, коя се не мало удиви, кадъ на ме-

сто тирана свогъ прекрасногъ младића за руку ю држећа, и умилнымъ речма ободрavajuћа ю опази. Сама своимъ очима неверуюћи, помисли, да є Драгомиръ какво ванприродно суштество, или появле-нѣ живогъ сна, зато тихоумилнымъ гласомъ рекне: „О Боже! благодаримъ ти, што си ми и у сну ангела избавителя могъ послао; садъ видимъ, да се већ давно желѣный часъ сладке смрти мое приближава, кои ће страсти мое већ єданпутъ окончати. — Уби ме, о! молимъ те уби ме ты посланиче Божіи! повторително рекне злосрећница ова, и склопи пребеле ручице свое, „да баръ мучителя могъ выше очима невидимъ.“ По овимъ речма то-плымъ сузама обліє бледо лице свое, и ућути; као да іой превелика горчина злосречногъ станя нѣногъ недозволяваше выше говорити.

Драгомиръ несрећомъ и лепотомъ дѣвице ове полубунѣнѣ не знао како ю утѣшити и уверити, да є онъ заиста дошао, да ю изъ робства овогъ избави, наипосле рекне: „пробуди се добра душо! нисамъ я ангелъ, него човекъ, као и сви на земљи живећи; ово не санъ, него дѣйствителность, я самъ дошао да те избавимъ изъ робства твогъ, само ми кажи, кудъ да те водимъ; ерѣ я овде пута не-знамъ.“ Речма овимъ пробуди се лепотица ова изъ свое саняріє, отвори очи, и првый чаробно-умилный погледъ свой бацы на Драгомира, кои младогъ нашегъ Пожаревчанина тако прострели, да се овай самъ у себи тайно убои, да то какво привиѣнѣ не, ерѣ таки прекрасны очію, іоштѣ нигда видіо не, тако очарavajuћій погледъ, іоштѣ му нигда срд-ца коснуо се не.

Сладко удивленѣ ово прекину му тихе речи Богинѣ нѣгове, коя видећи, да предъ нѣомъ дѣй-ствително и заиста Драгомиръ са своимъ Страши-миромъ стои, рекне: „Кадъ сте заиста човекъ, а

вы бежите одъ мене, и немойте мене ради вашъ молодой животъ своевольно у гробъ бацати; ерь ако васъ овде безбожный Радивой застане, нико васъ на свету изъ руку нѣговы избавити неће. Отровно сердце нѣгово люће е одъ самогъ риса, силу има велику, и свакій одъ нѣга стрепи. Бегайте дакле што брже можете, молимъ васъ, и немойте свою погибию своевольно очекивати, кадъ мени помоћи неможете; видите да сама окована, одъ когъ окова, само онъ ключъ има.“

„Нестарай се добра дѣвице“ рекне Драгомиръ „Безбожникъ тай, кои те е овде затворио, отишао е съ овогъ света, да му правосуђе злочинства нѣгова наплати, а я безъ тебе одавде живъ ићи нећу, нити ме сила людска одъ тебе отргнути може.“ Съ овимъ речма тргне запаць целомъ снагомъ изъ дувара, у комъ е закованъ быо, кои слабъ будући. срећно откине се; Страшимиръ пакъ танку ону карикку, којомъ е рука робкинѣ ове окована была, разлучи, и лепой страдалницы руку ослободи. Драгомиръ подигне пристойно ослобођеницу свою, и запыта ю, знали каква излаза, осимъ врата оны, коя изъ горнѣ себе у ово подземно место воде.

Милица (ово е име нѣно) тихимъ и устрашенымъ гласомъ каже му, да она никаквогъ другогъ излаза незна, осимъ оны едны гвоздены врата, већ ако бы, показуюћи еданъ малый тамничный прозоръ, могуће было гвозђе ово извалити, и туда путь отворити. Юштъ ове речи бѣдна ова дѣвица изговорила ніе; аль Страшимиръ и Драгомиръ крепкимъ мишицама своима за решетку превате се, кою безъ великогъ труда извале, и незадовольни са тымъ, юштъ камень по камень изъ зыда извальиваюћи, доста способанъ путь себи, и страдалницы овой отворе, и на полѣ изиђу.

У колико е ноћ прошла силнымъ ветромъ, грозномъ кишомъ, и звукомъ громава страховита, и ужасна была; у толико е прелепо ютро любкошћу Мая месеца предѣлъ овай пріятанъ учинило. Тихи ютренњи зефирићи после буйне ноћашнѣ кише на лаки крили свои разносили су пріятне мирисе свакоякогъ цвећа, коимъ е мило пролеће простране ливаде украшавало. Свака е травица жаркошћу сунца прећашнѣгъ дана оборена, кишомъ напоена, поноситу главу свою као на сусретъ цару свакидашнѣмъ подизала, кои се одъ истока у слави црвенозлатны облачића указывао; свако е суштество пріятношћу прелепогъ ютра овогъ усхићено Творца свогъ тайно хвалило, и нѣму за толика света овогъ добротинства благодарно срдце свое у пуной мери отварало.“

Само Драгомиръ, кои се са лепомъ Милицомъ дивећи се особитој красоти нѣной, занимаше, и злосрећно станѣ нѣно сажалаваюћи, све непрестано у байне очи — своє лепотице тако гледаше, да се често заборавляше гди е и кудъ иде? и да га е сама Милица опоминяти морала, у каквой се они опасности находе, зато, да што брже могу изъ опасногъ предѣла овогъ беже, ако се изъ руку злоковарногъ убице избавити желе, — само велимъ, онѣ и брижљива о свомъ и нѣговомъ избавленю Милица нису могли пріятность овогъ величественогъ ютра чувовати и уживати. —

Садъ текъ, кадъ е любкій зефиръ съ угодномъ топлотомъ светила небесногъ у подземной оной тамници увенуте красне ружице на лицу лепоте ове разцветавати почео, види нашъ Сретићъ какву е Діяну изъ пакленогъ затвора оногъ извео; — садъ, кадъ га среброгласне речи съ удивленя достойнимъ изразима о високомъ воспитаню нѣномъ, и довольномъ познанству света увере, позна, да Ми-

лица одъ низкогъ рода бити неможе; аль при томъ мыслію є, да іоштъ пристойно ніє пытати ю, одъ куда є, шта є, и како є до несреће ове дошла?

„Свашта своє време има“ реко є у себи „до-ћи ће дакле и то, кадъ ће сама све то казати, и цели несрећный животъ свой чисто исповедити; садъ само о нѣномъ и момъ избавленю старати се мо-рамъ.“ Єрь како му Милица у далѣмъ своемъ раз-говору яви, Радивой, садашній притяжатель гра-дића тогъ, кога є Драгомиръ одъ великогъ оногъ човека предъ капелигомъ убіеногъ быти мислію, ніє погинуо, него є то надзиратель само быо, а Радивой є са момцыма своима одъ више дана некудъ отишао. Каже му, да му є самъ Богъ на помоћи быо, те тай злочинаць кодъ куће се ніє догодіо, иначе бы сви изгннули были; єрь около сто мома-ка само оружани има, додаваюћи, да одъ нѣга сви околни срдари стрече. Ова, и овимъ подобна угро-женя Миличина отрезне любавлю опоеногъ Драго-мира, кои садъ текъ види, да су іоштъ у великой опасности, и да се о скоромъ избавленю старати треба. Запита Милицу, куда ће да ю води, и гди бы найбезопасніє место за ню было?

„Я ни отца ни матери, ни брата ни сестре, и башъ никогъ на свету одъ рода немамъ“ одговори полуплачућимъ гласомъ страдалница ова „Само еданъ Богъ, и после нѣга вы добротвору! о мени видимъ да се старате. Толико се іоштъ опоминѣмъ, да є за време затвора могъ у оной тамнице добродѣте-ланъ стараць некій, незнаюћи ни ко є, ни како є, на прозорићъ тамнице мое долазіо, и тешіо ме, обе-ћаваюћи, да ће ме Богъ скоримъ временомъ одъ грозногъ робства могъ избавити, само да на нѣга тврду надежду имамъ, кое самъ заиста“ продужи беседу свою добра дѣвица ова „и имала, и ево (ов-де подигне плачевне очи свое пуне кристалобистри

суза на Драгомира) свеблагій ми е промисао надежду мою испунио, и васъ добродѣтельный мужу! за избавителя могъ послао.“

Чувство благодарности, кое добро сердце благородне дѣвице ове къ Богу и Драгомиру до найвишегъ степена испуни, пресече іой далю беседу тако: да ни речи выше проговорити ніе умела; оно е у толико високой мери было, да іой ніе могуће было благодарность ону, кою човекъ у тако редкомъ чувствованя станю осећа, речма изустити.

„Тай добродетелни стараць“ настави Милица по краткомъ ѣутаню беседу свою „често ми е говоріо, да ако ме Богъ изъ робства могъ ослободи, управо къ нѣму идемъ, да ће ми онъ отаць и заштитникъ бити. Я премда самъ, познаваюћи силу мучителя могъ, мыслила, да ће то тешко кадгодъ бити, опетъ зато, као Божіимъ упутствомъ запитамъ га, гди онъ обитава, да га у време нужде наћи могу; еръ у Требинь, иль ма у кое друго место ићи, быо бы ми узалуданъ трудъ; Радивоева рука све е обладала, онъ бы ме свагда нашао. Стараць ми одговори, да одавде управо къ западу идемъ, ту е недалеко вели, река Требиньца, и кадъ до нѣ доѣдемъ, да запитамъ за старца Созонта, пакъ ће ми свако найманѣ дете путь къ обиталишту нѣговомъ показати. Ништа намъ дакле друго неостае, него съ Божіомъ помоћу, къ Требиньци бегати, на нѣнимъ бреговима о старцу Созонту распитивати, и подь нѣговимъ покровителствомъ за кое време провести, докъ ме Богъ изъ руку проклетогъ Радивоя са свимъ неизбави, и у другу землю, гди ѣу безопасно живити моћи, неодведе.“

Драгомиръ видећи, да Милица у Требинь ићи несме, самъ пакъ незнаюћи куда и камо водити ю, по речма и жельи нѣной предузме путь къ западу, тражећи обиталиште реченогъ старца Созонта. Предъ

подне дођу на реку Требиньцу. Овде запитаю пастира едногъ за Созонта, гди обитава? кои како чуе име Созонтово съ учтивошћу имъ се поклони, и самъ нежалећи труда, сиђе се съ брега мале ове реке у еданъ чуићъ, и понуди њмъ слѣдовати назначавајући, да съ оне стране Требиньце обитава, и да ће њмъ онъ превести. Драгомиръ, Милица и Страшимиръ уђу у понуђеный чунъ, кои млади пастиръ лакимъ весломъ своимъ хитро на другу страну претера, и путнике ове превезе.

При изласку изъ лађице своје превати њмъ учтиви овај младићъ, и замоли њмъ съ њимъ ићи, додавајући, да ће и онъ до правогъ пута довести, одъ кудъ управо къ двору Созонтовомъ отићи могу, изговарајући се, да бы њмъ самъ желіо къ добромъ томъ старцу одвести; алъ му позоръ стада свогъ, кое е на овой страни оставіо, забранюе далеко удалитисе. Ту почне одма похваљућимъ речма добродѣтелногъ Созонта узвишавати, и као неку особиту међъ людма светињу обожавати. — Сладка надежда обузме обрадована срдца Драгомира и Милице, благодарећи Богу, што су се тако благомъ и душевномъ човеку упутили. Кадъ до нека два реда високи яблана дођу, кои су горде гране своје до облака подигли были, стане вођа њиновъ, покаже имъ ши року стазу, кою ова зеленолисната дрва съ обадве стране обколяваху говорећи! „Ова ће васъ стаза къ Созонтовомъ двору одвести“ съ овимъ речма поклони се, и одъ наши путника, кои му доволно на указаной толикой любви благодарити нису могли, опрости се, и къ стаду свомъ врати се.

Два реда високи ябланова, међъ којима су понайвише лице, и друга ладовита дрва помешана была, водила су путнике наше къ обиталишту доброгъ старца Созонта, когъ су сва околна места као оца свогъ почитовала и любила. — По краткомъ вре-

мену опазе єдно величествено зданіе у пріятной єдної долини сазидано, око коєгъ са свію страна баште прекрасне виѣху се, по коима майско най-лепше цвєће место ово у толико пріятно и по естеству величествено причиняваше, да бы свакій рекао: „Ово є рай земный, само овде човекъ среѣанъ быти може.“

Кадъ у дворъ ступе, дѣвица єдна любкогъ изгледа, и пріятногъ узраста, како їй опазе, изиѣ пре него што їой ови добаръ данъ назову, съ добро намъ дошли мили гости поздраве їй. Драгомиръ запыта ю учтиво єли старый Господинъ кодъ куѣе?

„Єсть одговори добронаравна ова дѣвица, онъ є у башти. Изволите само вы у дворъ, я ѣу га одма дозвати дати.“

Съ овимъ речма узме Милицу подъ руку, и понуди госте свое у дворъ ступити. Алъ текъ што учтива Златица (ово є име дѣвице те) врата собна отварати почне, добродѣтельный Созонтъ изъ баште изиѣ, и управъ къ нѣма упутисе. Како га Милица смотри и позна, притрчи му на сусреть, полюби га у руку, и съ речма: „Добаръ данъ желимъ господине!“ поздраве га. „Вы сте ми дозволили къ вами доѣи, примите ме подъ вашу заштиту; єрь я никогъ на свету немамъ!“

„Добро ми дошла Милице!“ одговори съ радостнимъ, но при томъ умеренимъ гласомъ стараць овай „хвала Богу кадъ те изъ свирѣпи руку убице оногъ избавлѣну видимъ.“

„Богу прво“ придода Милица „пакъ онда добродѣтелномъ мужу овомъ (показиваюѣи на Драгомира) имамъ за избавленѣ мое благодарити.“ Съ овимъ речма узме руку добротвора Созонта, полюби ю повторително и рекне: „а одъ данасъ будите ми вы отаць и мой заштитникъ.“ Суза радости стра-

далице ове толико узбуди старогъ Созонта на сажаленѣ, да се едва могао и самъ одъ плача задржати, знаюћи пређашнѣ, и видећи данашнѣ бѣдно станѣ добре душе ове.

„Богъ ће све добро учинити“ рекне стараць „имај само тврду надежду на милость нѣгову. Отаць е твой погинуо, и Богъ да му душу опрости, доста е и спрамъ саме тебе кѣри свое рођене неправеданѣ быо, а матеръ ни познавала ниси!“ При овой речи, и спомену матерѣ нѣне, смутисе и ућути, као да бы нека туга на срцу му лежала, која му забраняваше оно, што е давно заборавити жељо, съ ожалошћенѣмъ своимъ наспоминяти. По краткомъ ћутаню, кадъ му се срце мало примири, рекне: „Но шта е было — было. Тако е заръ Божія воля, милость и правда нѣгова собомъ доносила, која ће опетъ све прошасто богато наградити. — Буди само добродѣтелна као до данасъ, а я ти твой отаць бити обећавамъ се.“ Съ овимъ речма полюби ю у чело, тврдо срце великодушного старца овогъ очима владу попусти, и суза сажаленя нѣговогъ величествено чело липе Милице ороси, која му садъ трећи путъ руку пулюби, и себе отеческой любви нѣговой препоручи.

Међу тымъ и Драгомиръ приступи къ Созонту поздрави га, и замоли за опроштенѣ, што се као странѣ и непознатѣ усудио доћи, извиняваюћи се, да е на прошенѣ и зактеванѣ Миличино дошао, да кодъ нѣга за кое време пребуде, докъ угоднѣя обстоятелства не буду, страдалницу у безопасность са свимъ довести.

„Драго ми е“ рекне старый Созонтъ „любезный Драгомире! што е тебе башъ свемилоостивый промысао избрао за избавителя ове добре душе, и къ мени упутіо. Я ћу о нѣной безопасности као

за мое рођено дете старати се, обећао самъ іой отаць быти, и тай заиста до гроба могъ остаемъ.“

„Златице! продужи стараць беседу свою „овоти є (показываюћи на Милицу) одъ данасъ сестра, люби ю и почитуй као самогъ мене; а я ћу се о вашој срећи очински старати.“

Радостна Златица чуюћи, да ће Милица кодъ нѣи у двору остати, притрчи прво отцу, и съ благодарношћу целива му десницу, по томъ загрли нову сестру свою и полюби, радујући се, што одъ данасъ у усамљеномъ овомъ Созонтовомъ обиташту выше сама быти неће.

„Ходите дечице у кућу“ рекне стараць „знамъ да сте уморни и да одмора потребуєте;“ и съ свымъ речма узме Драгомира и Милицу за руку, уведе ій у свое прекрасно уређене собе, и понуди ій сести и одморити се. По дугомъ разговору нѣювомъ Златица яви да є ручакъ готовъ, и єло већъ на столу. Малый, но величественно оправљѣный столъ засведочаваше, да є Златица савъ трудъ свой положила, колико є у хитости преправити могла, столъ украсити, и добрымъ єломъ любезне госте свое почастити. По умереномъ, но укусномъ обѣду овомъ, одведе старый Созонтъ Драгомира у башту, показываюћи му рукосаде свое, како весело расте, и плодове за богату есенъ приуготовляю му. Ту застану Милицу и Златицу, гди мећъ разнымъ забавама и разговоромъ до самогъ вечера пріятно време проведу. Кадъ ноћъ настане, препоручи стараць Милицу Златици своіой, а Драгомиру покрай свое собе конакъ одреди, додаваюћи, да тихо и мирно почиваю, да ће се Богъ о нѣювой будућой срећи старати.

Сви су у дому сладкимъ покоемъ ноћнимъ умерено тѣло свое питали, и различнымъ сановыма свою уображеня силу забавляли; само пребѣдна Ми-

лица наша неспокойнымъ мыслима душу узнемиравајући, никако ніе могла прелепымъ трепавицама уморене очи своє, изъ кои су кристалне сузе извору подобно истыцале, затворити. — Станѣ нѣно, у кое ю є немилостива судбина невину бацыла, у толико іой тешко буде, да изъ дубльине срдца свогъ уздане, и плачевнымъ гласомъ проговори: „О Боже! зашт' човека онымъ теретима обтереѣавашъ, кое слабо срдце нѣгово веѣ сносити неможе? Отца, богатства, — славе, и свакогъ земногъ добра лишити се! — изъ палате у горку тамницу безъ свакогъ узрока доѣи! то є премного и за најячегъ юнака поднети, а камоли за мене слабо твое створенѣ!“

При овимъ речма тргне се, и видеѣи себе чрезъ Драгомира избавлѣну „Но о!“ продужи ова среѣна дѣвица свою плачевну беседу „благодаримъ ти опетъ великій Боже! што си ми ангела избавителя, премилогъ могъ Драгомира послао.“ Речи ове „премилогъ могъ Драгомира“ изъ любки уста нѣны нехотице тайно излете, и унутрашнѣ неко непознато іой задовольства чувство у срдцу пробуде, кое іой великій и тешкій судбине своє теретъ мало лакше носити помагаше, усељавајући у преболно срдце нѣно искру неку сладке надежде будуѣегъ блаженства. Неспокійство ово Миличино пробуди и тихопочивајућу Златицу, коя ю тешеѣимъ гласомъ запыта: „Заръ ты іоштъ неспавашъ любезна Милице?“

„Немогу никако да заспимъ“ изговори се ова „разне мысли прекинуле су ми санѣ.“

„Мени се чини, да си ты мало пре плакала“ рекне Златица, и ухвати ю лагано за руку тешеѣи ю, да се одъ данасъ ништа небрѣне.“ Отацъ Созонтъ вели, онъ ѣе се за нашу среѣу бринути.“

„Станѣ мое преѣашнѣ погрузило ме є, и сеѣанѣ покойногъ отца могъ изгонило ми є неколико суза изъ очію.“

„Немой сладка Милице!“ придода добра Златица „немой плакати и себе узнемиравати; оно, чему се помоћи неможе, и што е већъ неповратно прошло, нетреба нигда ни споминяти, а камоли тога ради себе у жалость бацати.“ Съ овимъ речма загри ю и полюби, называюћи іой добру и лаку ноћъ.

Аль е бадава млада ова савѣтница слабымъ речма своима тугу ону, кою бы едва найславниі проповѣдници и оратори уталожити могли, уништити хтела. Ни рану тѣлесну ніе тако лако найискуснимъ лекар'ма излечити, а камоли вредъ душевный изъ срдца и ума одма избацуги! —

„Лаку ти ноћъ желимъ любазна Златице!“ одговори іой ова страдателька, и врати іой любезный полюбаць съ некомъ већомъ ватромъ, него што е до данасъ другарице свое обычно любила.

Што е бѣдна Милица о Драгомиру нашемъ тайно чувствовала, незнаюћи да е помысао о нѣму узрокъ быо, што іой се срдце при расматраню свое крайнѣ несреће мало примирило, и обнадежило ю; то е Драгомиръ дѣйствително съ много већомъ силомъ праве любви къ прелепой своіой непознатой у срдцу осећао, колико е лепотица ова душу нѣгову узнемирила, да само съ нѣомъ срећанъ на овомъ свету быти може. Нѣно анѣлско лице, нѣне сладкоумилне речи, коима подобне нашъ Сретићъ іоштъ нигда чуо ніе, и нѣнъ виткій стасъ тѣла, кои е грчке и римске баснословне граціе превазилазіо, — очи прелепе, и нѣовъ очараваюћи погледъ; едномъ речи, нѣна прекомерна лепота, съ коіомъ бы се само богинѣ мерити могле, непрестано е силу уображеня младогъ нашегъ Сретића, кои садъ текъ сладко чувство праве людске любви позна, узбуђивала тако: да до саме зоре сномъ обтерећене очи затворити ніе могао.

Сладка, невина, чистосердечна людска любави! како яку силу надъ свима смртными притяжавашь! — О — еда бы те сви люди онако чисто, као што в свеблагій створитель у слаба срдца людска уселио, свагда обдржавали, — и свето оно чувство, коимъ в неизмерна милость нѣгова люде на некій особитый степень блаженства узвысити благоизволила, — еда бы те велимъ сви люди тако чисто и невино, као што великій тай даръ Божества заслужава, хранили и почитовали!! — Небы онда неразумный отаць сына, ни безумна мати кѣрь свою принуђавали у неповольный, и са тымъ несрећный бракъ ступати. — Небы онда заиста она горка слѣдства, коя често у злосрећномъ браку гледати морамо, невинне душе до смрти огорчавала, и саму бѣдну дечицу несрећнымъ чинила! —

Сутра дань текъ што се светозарна даница међь руменозлатнымъ облацыма одъ истока укаже, и премила шева у небеса узвышаваюћи се сладкогласнымъ певанѣмъ своимъ пріятне ливаде предѣла овогъ поздрави, добродѣтельный Созонтъ одъ сна тргнувши се устане, и по свршеной молитви, кою в отцу свію народа сресрдно давати обычай имао, оде у башту, едино увеселеня свогъ земногъ место, съ веселымъ садовима своима забаляти се. Пріятность ютренья любкогъ пролећа оживляваше дубоку старость нѣгову, и побуђиваше га выше и выше тайне естества испытивати.

Свакой бы травицы онъ име грчки и латински казати, и одъ кое в болести лековита назначити умео. Зато су га сви околный одъ малогъ до великогъ обожавали, и у свакой нужди верногъ помощника у толико имали, да су изъ далеки земаля славу лекарства нѣговогъ чуюћи къ нѣму долазили, и кодъ нѣга помоћи налазили. Мало добро нѣгово толико му в приносило, да в задовольно и добро

живити могао, и да туђи дарова ніе потребовао. Добра душа нѣгова налазила є найвѣће задовољство овогъ света у томъ, кадъ бы невольными знанѣмъ своимъ, и као што є онъ говорио, Божиомъ помоћу у бѣди и болести помоћи могао.

Докъ є добродѣтельный стараць овай по богатой башти своіой и пріятнымъ ливадама ходаюћи лекарске травице сабирао, сяіно сунце на зренику поноситу главу свою подизати почне, величество славе свеблагогъ творца овогъ земномъ овомъ свету показываюћи. О преблагій Боже! повиче изъ унутрашности душе свое добрый стараць овай, и клекне на колена, склоплѣне руке къ небу подигнувшій „како є неизмерна милость твоя временый овай светъ украсила, и благодетна десница твоя іоштъ овде човека срећнимъ быти одредила! — Благодаримъ ти Отче небесный! што си и мене у редъ милогъ створеня твогъ поставіо, и душою безсмертною свемилостиво обдаріо, да те славимъ и величамъ у овомъ и у миліонъ другимъ световима непрестано и вѣчно! —

Суза радости саюжена са сузомъ благодарности састави му се на старомъ лицу нѣговомъ, засведочаваюћи како человекъ съ онимъ, што му є Богъ дао, задоволянь, на овомъ свету срећанъ быти може. — По изясненю чистогъ овогъ чувства вратисе къ сладко почиваюћемъ Драгомиру, и дуго га съ удивленѣмъ некимъ гледаюћи, тихимъ гласомъ рече: „Спавай — спавай и тихо почивай премилый мезимче любезногъ могъ Сретића; Богъ свеблагій некъ те у предузетомъ дѣлу твою благослови, и десницы твоіой юначкой ону крепость, съ коіомъ су се предцы твои овде одликовали поклони, да избавишь невинно страдаюћу Милицу мою, коя є одъ целогъ човечіегъ рода оставлѣна, свирѣпства ради злосрећногъ родителя овогъ.

Боже всемогущій! ты познаєшь сердца людска, ты самъ видишь, да е Милица невина и праведна, и у колико іой е отаць найвећій тиранъ на свету быо: у толико е двогубо выше душа нѣна блага и добродѣтелна. Смилуй се на младость нѣну — смилуй се и на мою кратку старость и недай да добродѣтель та, съ коіомъ си ю ты обдарити благоизволю, тако насилно и неправедно погине и пропадне. — Шта су невина дечица крива, што су имъ родители безбожни рода людскогъ убице были?“

Съ овимъ речма окрене се къ мирно спавяюћемъ Драгомиру, и дигне свое старошћу уморене очи къ небу говорећи: „Ули о всемогущій творче! у срце овогъ добродѣтелногъ юноше сладко чувство людске наклоности, и помири ты великій Боже! две ове породице, кое су се на вѣчиту погибію една другой заклеле.“

По овимъ чудеснымъ изясненьяма пробуди Драгомира, кои се у најпріятніемъ сну съ Милицомъ своіомъ любко и мирно по раю земномъ проходао. „Устани“ рекне мирнимъ гласомъ „Драгомире! сунце е већъ високо на небо одскочило; ты се мирно одмарашъ, а верный е Миланъ твой у највећемъ неспокойству за тобомъ, брине се и тражи те свуда, но нигди о теби ни речи разумети немогући, тврдо мысли, да си у градићу твоѣмъ пропао. Дигао се быо одма после битке свое да те тражи, а кадъ те нигди целый ючерашній данъ наћи не могао, врати се у Требинь къ свомъ Братолюбѣ.“

Драгомиръ устане, и тайно дивећи се овомъ чудномъ и свезнаюћемъ старцу, кои му се као неко выше човека суштество очима и разуму представляше, хтео га е запитати, одъ кудъ онъ све то тако ясно зна; алъ му скоро познанство и пріятно старчево дочеканѣ забрани ту слободу себи узети. — „Брже Драгомире! продужи стараць беседу свою,

да доцне недођешъ, може да ће се твои у каквој опасности налазити, пакъ ћешъ имъ у невреме на помоћ доћи. Два коня очекиваю тебе и Страшимира на врати дворишта могъ, да што скоріе у Требинь приспети можешъ, кадъ тамо дођешъ иди управо къ Братолюбѹ; онъ ће ти известіе дати о Милану и прочемъ друштву.“

Што се выше Драгомиръ са старцемъ забалаше, то му се све выше и выше чуданъ и изванреданъ човекъ Созонтъ бити виђаше. Одъ кудъ онъ зна за Милана, одъ кудъ за Братолюба? — Одъ кудъ ли, шта они садъ чине, гди су и како су? — Нестрпљивость га превлада, и любопытство пређе границу уздржаня дужегъ. „Молимъ васъ господине!“ рекне пунъ удивленя Драгомиръ „изводите слободи мојој опростити, што бы васъ запытао: „ко вамъ в ту вѣсть о друштву момъ донео, и есу ли сви на миру за садъ?“

„За садъ су сви само тебе ради немирни, а што в пређашиѣ ноћи было, то ћешъ извѣстіе одъ Братолюба чути моћи. Толико ти само јавити могу, да су у битки оной, докъ си ты са Страшимиромъ Милицу ослобођавао три најмлѣна твоя Херцеговца, и еданъ Пожаревчанинъ пали; алъ в Радивой трогубу штету имао, и мал' ніе одъ руке Миланове самъ пао. Буди съ овимъ извѣстіемъ задоволянъ, слѣдуй добродѣтели, пакъ ће све добро бити. — Милица ће кодъ мене остати, я іој отаць остаемъ, као што самъ се обећао. О нбој се нимало небрини, и уверенъ буди, да ми в животъ нѣнъ дражіи него самый мой. Ты ћешъ се скоримъ временомъ као што се надамъ, къ нама повратити, пакъ ћемо онда обширніе и извѣстніе о многимъ важнимъ предметима разговорити се моћи.“

Ово в Драгомиру доста было разумети, да га далѣ не запыткива, но само да се на нѣгову чест-

ность ослони. — Докъ е овако стараць говоріо, Страшимиръ съ нестриленѣмъ свогъ господина очекиваше, да се веѣъ еданпутъ ове тишине польске, као што онъ велаше, опрости, къ свомъ миломъ друштву дође, и мало за веселогъ састанка процати се.

Кадъ се Драгомиръ обуче, опрости се са Созонтомъ, благодари му на конаку, и препоручи лепу Милицу обеѣаномъ покровителству нѣговомъ, додаваюѣи, да онъ пропусти неѣе, што може чешѣе посѣѣавати іѣ. Созонтъ му равнимъ начиномъ на избавленю Миличиномъ благодари, и каже, да му е врло мило было, што га е удостоіо те чести, и кодъ нѣга преноѣіо, да ѣе му драго быти, ако га чешѣе походи, — да ѣе о Милиці очинско старанѣ имати; и да му среѣанѣ састанакъ съ друштвомъ своимъ искрено жели. — Драгомиръ садъ захвали и младој Златицы на нѣномъ усрдномъ дочеку, повторително Милицу любви нѣной сестринской препоручуюѣи. Алъ пре него што се са свимъ опрости да на путъ поѣе, гледаюѣи на све стране, но иигди невидеѣи Милицу, запыта съ некимъ несвоевольнимъ стидомъ, кои му пріятну руменѣ на лицу изгони, као да бы нека погрешка была съ избавлѣнникомъ своіомъ опростити се „а гди е Милица?“

„У башти“ одговори Златица, и я самъ до садъ съ нѣомъ тамо была.

„Треба и нѣой съ Богомъ остай казати“ рекне смешеѣи се стараць, кои е добро познавао силу лепотица земны, како лако најяче юнаке у танке мрежице свое лове.

„Идемъ и нѣой явити се“ одговори Драгомиръ и съ овимъ речма уѣе у башту, и по речма Златичинимъ застане ю подъ зеленолиститимъ кестеномъ еднимъ, кои сенкомъ своіомъ прелепо лице Миличино одъ жарки сунчани зрака заклоняваше,

на клупицы одной замишлѣно-седеѣу. Аль какву лепоту текъ садъ позна залюблѣный нашъ Драгомиръ у своіой Милицы, коя се ноѣнимъ покоемъ мало повратила, и преѣашню силу красоте свое, као ружа мало увенута кадъ у ладну воду доѣе, на ново придобыла. Любка румень борила се са снежномъ белотомъ на прекрасномъ лицу лепотице ове, и сама тайна печаль она, кою бы свакій проница-телный лако примѣтити могао, да іой младо срдца узнемирава, пріятну и умилну ю чиняше. — Драгомиръ приступи ѣъ нѣой, и съ добро ютро же-лимъ любезна Милице! учтиво съ некимъ почита-нѣмъ поздрави ю, коя му сладкогласнимъ речма поздравъ врати.

„Любезна Милице!“ рекне слабымъ гласомъ Драгомиръ, кои неку тугу издаваше „я самъ до-шао одъ васъ одпустъ узети, и съ Богомъ вамъ остайте казати.“

Милица се при овимъ речма сва промене, као да іой е ово неколико речій Драгомировы крозь утробу пролетило, и да одъ нѣговогъ одлазка цела среѣа ил' несреѣа нѣна зависи. — По краткомъ горкомъ ѣутаню смуѣено и жалостно одговори му: „А заръ вамъ нѣе по вољи овде іоштъ кои часъ про-вести?“

„Тако по вољи“ хтео е красотомъ овомъ об-чинѣни Драгомиръ одговорити „да ми другу волю имати и нѣе могуѣно.“ Аль свети праве любви стидъ и учтивость задрже му езикъ, и на место овогъ искреногъ изясненя срца свогъ рекне: „Мени бы зайста врло по вољи было у пріятномъ овомъ усамлѣномъ месту кои часъ дуже провести, аль ме дужность моя позива за неко време одъ васъ уда-лита се.“

„Ако вы Драгомире! одете“ рекне съ особи-тымъ тешкосрѣемъ ожалошѣена Милица „ко ѣе ме

онда одъ свирѣпства безбожногъ Радивоя бранити? я ни оца ни матере немамъ, они су еъ овога света у болъи отишли, а Созонтъ е старъ и слабъ.“ — При овимъ речма бацы сузный погледъ свой на гореѣгъ веѣъ, и разумѣваюѣгъ ю Драгомира, кои му као електрична сила крозъ унутрашность душе проѣе, и засведочи, да му Милица ненаклона ние.

Драгомиръ садъ приближисе къ погруженой Милицы, ухвати ю за пребелу меку ручицу, и принесе ю къ свомъ яко биюѣмъ срцу говореѣи: Милице! — слатка моя Милице! Богъ е свагда съ нама и на свакомъ месту, онъ е насъ свию оцацъ, и свию заштитникъ; а я ѣу вамъ до гроба могъ веранъ — пріятель быти.“

„Добри Драгомире!“ рекне съ нѣжнымъ гласомъ наша Милица „я самъ вамъ толико дужна благодарити, колико може да нигда имати неѣу, да вамъ ваше благородно срце наградимъ.“

„Све што самъ радио, была е само една моя, и свакогъ влагородногъ Србина дужность; а ако самъ кодъ васъ тымъ у чему себе заслужена учиню, то само една ваша искрена речъ тако богато наплатити може, да ме ни еданъ владалацъ земни у станю ние толико наградити.“

„Све Драгомире! све што е у моіой власти, то е и вашой; оцацъ ми е животъ, а вы сте ми слободу поклонили, коя е много слаѣа, него сами животъ.“

„Дакле вы ми ваше пріятельство покланяте сладка Милице!“

„Пріятельство?“ одговори Милица съ умилято питаюѣимъ гласомъ, као да е хтела казати, заръ само пріятельство? — а не срце — и душу мою, коя само тебе ради дише. — Мисао ова ожалости ю, што се боязливви Драгомиръ тако удалѣно одъ чувства нѣногъ изражаваше, — погледи га сажаваше.

лително, као да га на векъ губи, пакъ подигне прелепе очи своє на пріятну плавостъ небесну, уздане и са пребелогъ іой лица кристалобистра суза на руку Драгомирову падне, пакъ по краткомъ ђутаню рекне: „Заръ се вы можете сумняти о момъ искреномъ пріятельству Драгомире!?“ —

„О вашемъ пріятельству несумнямъ се сладка Милице! аль то добро срце, о! да неће кадгодъ за другимъ куцати; пакъ онда Милице! — онда.“

„Нигда любезный Драгомире!“ прекине му сумљиву даљу беседу, и хитро окрене одъ нѣга своє стидомъ заруменѣно лице, кое изясняваше сладке оне утаєне речи, кое се прелепе уснице нѣ не нису усудиле изговорити. — Заклетва и заветованѣ до гроба вѣрности, вѣчнымъ саюзомъ увѣнчаю добре ове две душе, и нико среѣнни, нико благополучнни подъ сунцемъ ніє быю, одъ Драгомира и Милице.

О! какво є блаженство рука свемилостивогъ устроителя света овогъ людма іоштъ у овомъ трудомъ тѣлу нашемъ уживати дозволила — и тымъ намъ показати хтела, да є душа во себи самой много веѣгъ и превосходніегъ блаженства способна, ако себе таковогъ достойне учинимо.

По изясненю ове невине любви, све имъ се пріятніє, све лепше и миліє очима предстазляше. Много є садъ лепша была башта Созонтова, цвеѣе красніє и мирисніє, воздухъ имъ пріятніє дуваше, и срцу среѣнны ови створеня много живльій быти чиняше се.

Видеѣи Драгомиръ, да се мало дуже задржао, него што є мыслио, и познаваюѣи дужность пріятельства, коіомъ є свомъ Милану обвезанъ, каже Милицы, да мора одлазити, обеѣаваюѣи се, кои данъ опеть къ ньой доѣи. „Дужность моя“ рекне „позыва ме неколико часа жертвовати, и у Требинь къ

момъ пріятелю иѣи, кои ме съ моимъ слугама брижљиво тражи, незнаюѣи гди самъ и како самъ.“

„Кадъ морате любезный Драгомире!“ одговори са сажалителнимъ гласомъ наша Херцеговкиня „одлазити, а вы идите и Богъ да вамъ путь вашъ благослови, само немойте на вашу за вама тужеѣу Милицу заборавити; ерь сте ми вы іоштъ една утѣха овогъ света; я выше никогъ осимъ васъ немамъ.“

Ту се Драгомиръ са своіомъ Милицомъ разстане, и дуго веѣъ чекаюѣомъ га Созонту и Страшимиру оде; препоручи любви очинской Милицу свою повторително, уседне на коня, и са вернымъ Страшимиромъ путь у Требинь предузме.

Весело е нашъ Драгомиръ преко пріятни поля Херцеговачки путовао, и срце му е помысломъ лепе свое Милице, у коіой е нуно задовольство и целу среѣу овога света налазіо, у неописаной радости плывало. Надежда, благодѣтелна она свію люди питателька, тврдо га е уверавала, да ће у Требиню Милана и момке свое застати, съ нѣима къ старцу Созонту вратити се, и Милицу собомъ у Србію одвести; да ће се съ нѣомъ у Пожаревцу венчати, и проче дане живота свогъ весело и благополучно проводити.

Истина, да су га речи Созонтове, изъ кои е разумети могао, да се дружтво нѣгово у опасности находи, мало узнемиравале; а и Миличино известіе оно, да е Радивой врло силанъ, комъ, ако бы станѣ и налазенѣ Миличино доказало се, са свои неколико людій противстати неѣе моѣи, тайну му е неку бригу и нехотице причинявало; но при свемъ томъ бодро срце нѣгово, кое се любавлю Милице свое и тврдомъ надеждомъ на Богу подкреплявало, све е ово за маленкости држало, кое му веселость душе нимало умалявало нѣе. Срце радошѣу препуно нѣе могло усхиѣенѣ свое дуго у себи тайно задржа-

вати, и неимаюћи комъ прерадостна чувства своя
саобштити, слѣдећомъ песмомъ изражавати ѿ почне:

„Нема веће на свесту радости,
Нит' живота нашегъ сладости,
Одъ любви чистогъ срца
Нема среће до сунца.

* * *

Сви поклони благога Божества
И красота целогъ естества
Безъ любви клоне вене,
Тужно с' губи и гине.

* * *

Она чувства наша усхићава,
Къ небу душу намъ узвышава,
Любко свакогъ утѣшава,
И савъ светъ ублажава.

* * *

Она слабостъ нашу ободрава,
Срца тиранска умекшава,
Побеђуе злобу зависть,
И проклету ненависть.

* * *

О любви! о силна царице!
Свию смртни владетелице!
Ты поклони моме срцу
Сладко име Милицу.

Овако е радошћу усхићенъ умилнымъ гласомъ
и срдечномъ сладошћу певао нашъ веселый Драго-
миръ, незнаюћи, какве га неприятне вѣсти іоштъ
очекую, и какви се ужасни облацы дому Созонто-
вомъ, гди му е премила Милица нѣгова была, при-
ближаваю.

Аль тако е. Човекъ прошлость забораваля, будуће непредвиди; него е само на садашность ограничєнь, коя га по околностима или срећнымъ ил' несрећнымъ чине. Колико нѣи, докъ су здрави, богати, у чести и у веселю себе за найсрећнїе овога света држе, незнаюћи, каква їй превелика опасность после неколико кратки дана очекуе, коя ће їй до тогъ довести, да ће о себи и станю свомъ тако расућивати, као да е цео светъ на нѣи пао, и да су они најнесрећниї међъ свима людма. На противъ тога, колико нѣи себе одъ целогъ човечства забораваляне быти мысле, говорєћи, да одъ нѣи злосрећниї людїй на свету нема, и да никако ни начина невиде, коимъ бы имъ се само мало помоћи могло; а незнаю, какве имъ радости, какво наслаћєнїє и задовољство будућность преправля, коя ће сва прошаста загладити, и у вѣчну забораваљность довести.

Ова неизвѣстность станя нашегъ треба да насъ и у срећи и у несрећи свагда на непостояство наше садашности опомене и научи, да и у највећой срећи и задовољству нашемъ поклоне ове благога Бога съ благодарношћу смирено и тихо уживамо; ерѣ кадъ сунце најлепше сїя, и зрацыма своима чисто пече, онда се обычно скорой киши надати валя. А тако исто и у хрѣавомъ станю нашемъ да неочаявамо, надежду изъ срдца нигда да не губимо, нити огорчени на милость Божїю да роптамо; ерѣ после најячегъ плюска, обычно намъ на скоро најлепше сунце сїя. — Незнамо гди насъ шта очекива; зато да смо свагда преправни и на радость и на жалость; ерѣ смо люди, коима се свашта догодити може. Срећу дакле умерено да уживамо, и у нѣой несрећне да презиремо; а несрећу, надеждомъ подкрепљєни стрпљиво да сносимо, и срећитућой незавидимо, коя е тако исто, као и свїю другї людїй променама подвржена. —

Кадъ Драгомиръ у Требинь дође, старый Братолюбъ, къ кому е одъ Созонта упућенъ быо, каже му, да е Миланъ съ момцыма изъ Требиня ярости ради гонителя Радивоя уклоніо се, и у Мостаръ отишао, да момке купи, и силе свое обнови. „Кадъ си ты“ рекне добрый стараць овай „са Страшимиромъ, као што ми е Миланъ говоріо, у тамницу Радивоеву отишао, ніе постояло неколико магновеня ока, аль Радивой са своимъ несрећнымъ дружствомъ дође, и момке твое затече. Смртъ дакле само очекивала е ове несрећне, кои се садъ са зверомъ и страшиломъ целе Херцеговине борити почну. Доста су се твои Пожаревчани храбро бранили, и неколико одъ свои неприятеля оборили; аль сила и множество злотвора наипосле превлада ій. Миланъ видећи свою очевидну погибію помоћу мрачности ноће одъ свирѣпства Радивоева са своимъ спасе се. Кадъ къ мени дођу, и шта имъ се догодило приповеде, савѣтуемъ ій, да се изъ Требиня за кое време удале, и тайно у Мостаръ оду.

Я самъ мысліо заиста, да си ты са Страшимиромъ жертва ярости Радивоеве пао, а и опи су съ великомъ бригомъ о теби савѣту момъ слѣдуюћи у опоменѣный градъ отишли. Обећао самъ имъ извѣстіе дати, шта се съ тобомъ догодило. Польсата пре долазка твогъ едва самъ испитати могао шта е далѣ слѣдовало, и съ радошћу разумео самъ, да си оно невино дете изъ ноктію злосрећника тогъ избавіо. Чуемъ, да се страшно разяріо Радивой, кадъ е видіо одъ твое шаке людій до едно дванайсть свои момака мртвы, а іоштъ выше, кадъ е и ненадаюћи се прозоръ одъ тамнице развалѣнъ, и што му е наймиліе на свету было, одведено видіо. Рису подобно рикао е нечовекъ тай, и заповедіо е подъ казномъ смрти свима своимъ, да му Милицу живу и невредиму ил' изъ небе ил' изъ землѣ до-

веду. Ярость зликовца овогъ кажу тако е распа-
дѣна была, да е све свое момке, кое е оставіо да
му дворъ чуваю, и съ коима си се ты мыслимъ
біо, рукомъ своіомъ погубіо. Целый ючерашній
данъ мира имао ніе, и нико му предъ очи изићи
ніе смео. — Одъ юче у ютру по сви страна Ми-
лицу тражи, и заклео се, да се дотле смирити не-
ће, докъ ю ненађе.“

Драгомиръ садъ разуме у каквой се опасности
бѣдна нѣгова Милица налази. Алъ онъ самъ съ
Страшимиромъ да на толику силу удари, небы па-
метно было. Опрости се одма съ Братолюбомъ, бла-
годари на казатой му вѣсти, и ободѣ коня, пакъ
са Страшимиромъ предузме путъ у Мостаръ, да са
своима іоштъ наемника скупи, силе свое у трогу-
би, и юначки на Радивоя удари, пакъ или га по-
бѣди и свою Милицу са свимъ одъ свирѣпства нѣ-
говогъ избави, или самъ жертва искрене любви из-
бавленя ради свое премиле Херцеговкинѣ падне.

Како годъ што брижљива мати за єдинчетомъ
своимъ у опасности находѣемъ се сто мыслій и
сто планова у глави има, и свако іой магновенѣ
ока нову опасность и ново зло предъ очи предста-
вля: тако е нашъ извѣстіемъ Братолюбимъ ожа-
лошѣный Драгомиръ о благостаню свое Милице
бринући се, и свако зло могућно себи представля-
юћи хиляду планова измышлявао, шта ће и како
ће болѣ и безопаснѣе быти за себе и свою стра-
далницу. Докъ онъ оде у Мостаръ, размишлявао е
у себи, докъ Милана и момке свое нађу, — докъ
наемнике погоди и натрагъ се врати, дотле ће Ра-
дивой Милицу наћи, пакъ ће онда све доцканъ бы-
ти. „Идемъ я болѣ,“ рекне у себи „натрагъ, да іой
кажемъ, шта е и како е, и ако може быти, да е
са собомъ у Мостаръ доведемъ, а отудъ лако ћемо
у Србію прећи.“ —

Ова га мысао мало утѣши, каже свомъ Страшмиру, да се натрагъ врати, и съ нѣмъ по избавлѣницу къ Созонту иде; не сматраюћи да су већ далеко одъ Требиня удалили се, и да е подне давно прошло, врати се къ Братолюбѣ натрагъ, каже му, да одма посланика едногъ къ Милану пошлѣ, и яви му, да га у Мостару очекива, а онъ ће најдуже до сутра на вече у градъ къ нѣму доћи.

Довольно га е Братолюбъ задржавао, да садъ, као већ подъ ноћ неиде, но кодъ нѣга до сутра у ютру остане, ободреваюћи га, да ће Созонтъ за Милицу довольно бриге имати, да се Радивой нигда Созонтове усамлѣне куће сетити неће, и овимъ подобна; но ништа манѣ нестрпелливый Драгомиръ речи Братолюбове и неузимаюћи на умъ, опрости се съ овимъ доброжелателѣмъ своимъ, и не сматраюћи време вечернѣ путь свой къ Созонтовомъ обиталишту натрагъ предузме.

Сутоњ вечернѣй при одласку нѣговомъ већ наступаше, и гдикоя звезда на плавомъ своду небесномъ появляваше се. На западу црвено-црни облацы страховито дызахусе изъ гора Херцеговачки.

„Господине!“ рекне Страшмиръ „давно ни самъ тако страшно ватреногъ облака видіо, чини ми се, да ће сутра велика ветра и холуе бити.“

„Само да на насъ каква буря ненаиће“ одговори брижнѣй Драгомиръ, разумеваюћи своя обстоятелства, и боѣћи се напасти Радивоѣве.

„Та мы на мору нисмо“ рекне немарливо Страшмиръ „а на земљи намъ ветаръ досадити неће.“

„Много су страшнѣя непријателска на земљи нападаня, нежели најгрознѣя морска колебаня“ дода Драгомиръ, и по овомъ изреченю ућути, видећи, да га нѣговъ Страшмиръ тешко разуме. Аль што устма изказати ни е хтео, то е много силнѣ у срдцу

чувствовао. „На мору“ рекне тайно у себи „беда, напасть, и свакиј ужасъ за кратко време трае, пакъ се опетъ оно исто разярено мноштво вода смири и тако утоли. да намъ после најпріятніи путъ причини, и у највеселіе насъ предѣле одводи. Пакъ ако е башъ буря тако силна, да се и утопити морамо, опетъ се зато дугимъ мукама непредаемо, него за неколико магновеня ока тамо, гди намъ е наше определенѣ отидемо, кудъ и безъ сваке морске бурѣ ил' пре ил' после отићи морамо. — Аль паклена ярость, гнѣвъ и неразумно непријателство людско много ужаснія, много страшнія и убиточнія слѣдства имаю. — Зависть, злоба, обтуживанѣ, осуђиванѣ, клевета, грабежъ чести, грабежъ добра и иманя, најпосле и сама убиства, есу породъ бесногъ и неразумногъ нашегъ непријателя, кои често до саме смрти неутишава се; него да може отровъ свой на насъ изливати, іоштъ бы и у самомъ гробу худу освету надъ трулимъ тѣломъ нашимъ показывао. — Зверъ ако се на зверя одъ свогъ рода расрди, побіе се, пакъ после опетъ съ нѣмъ истимъ живи, и искрено другуе; аль глупо злопамтенѣ людско дотле копа, и подъ земљомъ ріе, докъ ти кућу необори, и тако се лукаво уме претайвати, као најлюћа жеравица, у млакомъ пепелу. —

„О люди — люди! докле ће те срдце сатанино подъ лицемъ анђелскимъ носити; докле ће света, злоба, грабежъ туђегъ добра, и убитакъ чести невиногъ човека васъ увеселявати. — Заръ мыслите, да ће те у овомъ труломъ тѣлу хиляду година живити, пакъ се боите, да вамъ оно, што притяжавате, неће доста бити, да и у гробъ собомъ на путъ поносите. — Заръ невидите, да е кратакъ и прекратакъ овај бѣдний животъ нашъ, у комъ све одъ малогъ до великогъ што е годъ светско

оставити морамо, и само голомъ нагомъ душомъ на далъ опредѣленъ одлазимо.“

„Бѣдный Човече! заръ ти нѣ доста естестве- не непогоде и несреѣне случаеве сносити? Кудъ ѣе ти веѣе тамнице, и дуге болести? — Кудъ ли ти ячегъ боя, одъ многоразличитогъ бола, кои намъ крозь срдце и утробу просева, и страшнѣ насъ него икаквый ударцы изломи и истуче? — Пакъ іоштъ къ овимъ другимъ неизбройнимъ люд- скима напастима, мы сами себи зла злимъ гомила- ма, и за оно кратко наше време, чрезъ кое бы мирно мало поживити могли, еданъ другогъ узне- миравамо, и огорчавамо.“

Овако е путуюћи Драгомиръ у себи тайно раз- мишлявао о людма и нѣовомъ друштвенномъ живо- ту, докъ до обале Требиньце недоѣе. Овде га светлостъ нека одъ умствованя овогъ пробуди, по- гледи, и съ не малымъ ужасомъ смотри ватру. Стре- ла му крозь утробу пролети, боѣи се, да дворъ Созонтовъ негори; аль Страшимиръ увераваюћи га, да е та ватра много далъ, мало га ублаши. Што су ближе и ближе ишли, све имъ се веѣма и веѣ- ма пламенъ очима указиваше; а кадъ се пожару томъ са свимъ приближе, на привелико чудо и стра- увере се, да сила ватрена заиста дворъ Созонтовъ у пра' и пепео преображава. Драгомиръ полети на избавленъ Милице свое; аль кадъ до ватре до- ѣе, види, да нигди никога нема, и да е веѣъ веѣа часть куѣе изгорела: еръ осимъ тврды зидова, кои су элементу овомъ противостали, све е веѣъ попа- дало, и на едну жалостну гомилу срушено было.

Стра' и ужасъ обузме га, „Милице! Милице!“ жалостно выкао е смуѣный Драгомиръ, „гди си? еси ли жива? — или си невина жертва ватрене ове ярости пала?“ — Надежда га мало подкрепи, поѣи га сладкимъ сокомъ утѣхе, да се нѣгова Ми-

лица са Созонтомъ и Златицомъ одъ пожара овогъ спасла; а очаянѣ кое се съ надеждомъ, добродѣ-
 телномъ овомъ утѣшителькомъ тайно у срдцу нѣ-
 говомъ борило, увераваше га, да се дворъ у пр-
 вомъ сну нѣовомъ запалио, и да ѿ ѿе пожаръ оваѿ
 у пенео преобратіо. Плачъ и уздисанѣ, стра' и
 очаянѣ душу му са свимъ узбуде, полети силомъ
 любви разжаренъ у провалѣне и іоштъ пуне ва-
 тромъ собе Созонтове, да Милицу свою тражи; но
 Страшимиръ, видеѿи, да на погибію свою иде, за-
 држи га.

Као што права мати дубоку реку, која іоѿ не-
 милостивимъ таласима своима єдинче утоплява, гор-
 ко плачуѿи и плѣскаюѿи се облеѣе: тако в Драго-
 миръ око двора Созонтовогъ пожаромъ уништеногъ
 облетао и ядиковао. — Предъ зору ватра стиша
 се; нигди никогъ, и никакве помоѿи невидеѿи, у
 прегоркомъ очаянїю, кое в гдикоя искра надежде
 уталожавала, врати се Драгомиръ у Требинь къ Бра-
 толюбу, и приповеди му нисреѣный случай, кои се
 съ домомъ Созонтовимъ догодїо. Оваѿ га мало убла-
 жи, увераваюѿи га, да се Созонтъ съ Милицомъ и
 Златицомъ за цело спасао, и да то случайный по-
 жаръ быти нїе могао, него да су люди Радивоеви
 злочинство то учинили.

„Буди на миру Драгомире!“ рекне тешеѿи Бра-
 толюбъ „я ѣу ти до сутра у ютру на свакиѿ на-
 чинѣ вѣсть донети, шта в са Созонтомъ учинѣно,
 и гди се садъ твоя Милица находи. Потруди се
 средства наѿи за избавленѣ невини овы душа, а
 Богъ ѣе праведномъ твоѣмъ намѣреню помоѿи.“ Съ
 овимъ речма узме штапъ у руку, и опрости се съ
 Драгомиромъ, увераваюѿи га, да се донде вратити
 неѣе, докъ му о станю Миличномъ и Созонтовомъ
 извѣстїе недонесе.

Каква е туга и брига неутѣшиму душу Драгомирову узнемиравала, какавли е тешкій камень на бѣдномъ срдцу нѣговомъ лежао, свавій расуданѣ читатель и чувствителна читателька лако себи представити може. Ёли се одѣ ватре избавила? и ако е, како су съ нѣомъ немилостиви люди Радивоеви поступали? каколи самѣ свирѣпый Радивой съ нѣомъ, старимъ Созонтомъ, и добромъ Златицомъ поступа? Богъ зна, у каквой су садѣ они опасности и бѣди, у каквой тамницы? да ий нѣ Радивой све погубити дао? и овимъ подобне безбройне мысли, одѣ кои е една другу све страшнѣю и жалостнѣю раѣала, пробадале су утробу бѣдномъ Драгомиру. Целый данѣ мирна места себи наѣи нѣ могао, а кадѣ ноѣ настане, и ни одкудѣ Братолюба съ обеѣаномъ вешѣу долазеѣа невиди, срдце му иошѣ вѣма дрктати почне, никаквомъ добру ненадаюѣи се, и сама е надежда испредѣ очѣю нѣговы вѣѣ исчезла была. Целе драге ноѣи ока затворити нѣ могао. Милица и нѣна опасность были су едини предмѣти, кои су му и срдце и душу занимали. Кадѣ е вѣѣ зора заплавила и даница одѣ истока указала се была, доѣе предуго и съ неописанимъ нестриленѣмъ очекиваный Братолюбѣ, и каже му, да се среѣно о станю Созонтовомъ и Миличиномъ са свимъ извѣстити могао, пакѣ молеѣи, да га само са стриленѣмъ прислуша, овако стане беседити:

„Кадѣ си се ты одѣ Созонта растао, одма после одласка твогѣ текѣ што си Требиньицу прешао быо, нападну момцы Радивоеви изѣ пенада на дворѣ Созонтовѣ, гди кадѣ Милицу наѣу, све похватаю, и осимъ едне нѣ, о коіой су заповестъ имали, невредимо ю довести, све друге повезане господару свомъ одведу. Ярость Радивоева бацы ий у тамницу а Милицы три дана да на промышленѣ на тай начинѣ, да ако му за то време руку

свою непоклони, сви ће троє главе изгубити. Ступили пакъ она драговольно съ нѣме у бракъ, то ће она госпоя свію добара и свои и нѣговы быти, Созонту и свима нѣговима слободу покланя, обећаваюћи се дворове му много красніе сазидати, и све у преѣшнѣ станѣ довести. — Ово є изречеиѣ Радивой синоѣ тамничарима обявіо, кое самъ ноѣасѣ дочути могао. Данасѣ, сутра, и прекосутра имаѣ Милица времена размышлявати се, а четвртый данѣ нѣно ће изясненѣ ил' слободу или смртѣ свима донети.“

Јоштѣ ове речи Братолюбѣ ни изговоріо нѣ, нестрпелливый Драгомирѣ скочи на ноге, и разярено повикне: „Или моя смртѣ, ил' нѣово избавленѣ.“ Съ овимѣ речма заповеди Страшимиру коня довести; благодари Братолюбѣ на нѣговой искренной любви и труду, обдари га, и полюби се съ нѣимѣ, пакъ у Мостарѣ къ Милану и момцыма своима путь предузме.

Конацѣ прве части.